

Załącznik nr 1 do Uchwały nr ... ..

Rady Miejskiej w Ścinawie

z dnia ... ..

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY ŚCINAWA NA LATA 2021-2024

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>6</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>15</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>17</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>19</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>43</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>98</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>101</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>106</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>107</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>107</i>
<i>12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>127</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA MIASTA I GMINY ŚCINAWA

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Ścinawa na lata 2021 – 2024 jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
  4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
  5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
  6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020, poz. 282)

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art. 6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,

- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293, 471).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt 4),

- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt 2; art. 47, ust. 2, pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2019 r. poz. 1186, 1309, 1524, 1696, 1712, 1815, 2166, 2170, z 2020 r. poz. 148, 471, 695).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt 3).

W art. 5, ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust. 3, pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie,

brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii w przypadku budowy gazociągu przesyłowego, gazociągu o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 1).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja

może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688, 1570, 2020, z 2020 r. poz. 284).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2019 r. poz. 1396, 1403, 1495, 1501, 1527, 1579, 1680, 1712, 1815, 2087, 2166, z 2020 r. poz. 284, 695).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55, 471).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65, 284, 471).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2020 r. poz. 194).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2019 r. poz. 917, 1726),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2019 r., poz. 553, 730),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 10 września 2019 (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2018 r., poz. 1609);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2017 r. poz. 1674).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,

- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta

Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2020 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków, a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków

i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu na lata 2014-2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie

intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz

instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie

służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet i tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO DO ROKU 2020

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do roku 2020 została przyjęta uchwałą nr XXXII/932/13 przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego dnia 28 lutego 2013 r. Strategia wytycza cele i kierunki rozwoju regionu, prezentuje potencjał Dolnego Śląska i określa wspólną płaszczyznę działań poszczególnych regionów.

Zasadnicze filary, na którym opierać się będzie rozwój Dolnego Śląska, to produkcja oraz usługi. Bogactwa naturalne, zasoby wiedzy oraz walory środowiska przyrodniczego i kulturowego, przygraniczne położenie pozwolą na zwiększenie znaczenia Dolnego Śląska jako silnego regionu gospodarczego, realizującego model wzrostu złożony z:

- „Autostrady Nowej Gospodarki”- obszaru dynamicznego rozwoju przemysłu opartego na najnowocześniejszych technologiach oraz nowoczesnych usługach, skupionych wokół istniejących i projektowanych ciągów komunikacyjnych (transportowych i teleinformatycznych).
- Obszarów o wybitnych wartościach przyrodniczych, uzdrowiskowych i kulturowych.

Strategia podkreśla wysoki potencjał turystyczny Dolnego Śląska, o czym decydują między innymi:

- zróżnicowane walory krajobrazowe, przyrodnicze, w większości objęte ochroną prawną,
- walory kulturowe (zwłaszcza zasoby dziedzictwa materialnego).

Dokument stwierdza fakt, że województwo dolnośląskie zajmuje pierwszą pozycję w Polsce, ponad 83000 obiektów zabytkowych. Najwyższy udział w zasobach krajowych (24%) posiadają zespoły rezydencjonalne - zamki i pałace, oraz towarzyszące im zabytkowe założenia kształtowanej zieleni - parki i ogrody (12%).

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego określa cztery podstawowe obszary integracji:

1. Wrocławski Obszar Integracji - Wrocław i otaczający go obszar, posiadający z nim silne powiązania funkcjonalne.
2. Legnicko - Głogowski Obszar Integracji - obszar zagłębia miedziowego oraz jego zaplecza (szczególnie istotny z punktu widzenia gminy).
3. Sudecki Obszar Integracji - południowy obszar województwa.
4. Zachodni Obszar Integracji - tereny leżące przy zachodniej granicy regionu.

Działania związane z ochroną zabytków, wpisują się w cele związane z wieloma aspektami działań przewidzianych przez strategię, lecz głównie w działania związane z rozwojem turystyki. Turystyka powinna stanowić jeden z filarów rozwoju społecznego i gospodarczego regionu. Materialne i kulturowe atrakcje należy wykorzystać dla rozwinięcia produktów turystycznych, zwłaszcza na bazie uzdrowisk oraz ofert adresowanych zarówno do Dolnoślązaków, ale także do osób spoza regionu. Poza aspektami rekreacji i wypoczynku turystyka winna być wykorzystana jako instrument procesu edukacyjnego i wychowawczego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/873/2002 z dnia 30 sierpnia 2002 r. Dokument ten określa cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa, ustala priorytety polityki przestrzennej województwa i kierunki polityki przestrzennej dla obszarów problemowych.

Jako jeden z celów strategicznych rozwoju przestrzennego województwa dolnośląskiego wyznaczono ochronę dziedzictwa kulturowego – udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu i włączenie we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne. Za konieczne uznano utrzymanie odrębności kulturowej i krajobrazowej regionu dolnośląskiego o historycznie ukształtowanej, wielonarodowościowej tożsamości, odtworzenie wartości obszarów o najcenniejszych walorach krajobrazu historycznego, rehabilitację historycznie ukształtowanych kultur narodowych regionu w sferze materialnej i duchowej. Plan zakłada pozyskiwanie nowych właścicieli dla zasobu zabytków rezydencjonalnych znajdujących się w gestii Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa i dalszą prywatyzację pozostałych zasobów zabytkowych będących własnością Skarbu Państwa, przy zachowaniu ich wartości historycznej i kulturowej. W strefie kulturowej opracowano system ochrony dziedzictwa kulturowego.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego wskazano następujące cele polityki przestrzennej:

1. tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających utrwaleniu wielokulturowej tożsamości historycznej regionu z zachowaniem lokalnych odrębności,
2. ochrona, rewaloryzacja oraz udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego,
3. wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu rozwoju gospodarczego oraz promocji województwa dolnośląskiego.

Ustanowiono zasady realizacji celów polityki przestrzennej systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, do których zalicza się:

- kompleksowość działań ochronnych i rewaloryzacyjnych,
- wprowadzanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego,
- łączenie ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska,
- promowanie regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

W strefie tej zaplanowano kierunki działań polityki przestrzennej, m.in.:

1. Wspieranie działań służących poprawie stanu obiektów zabytkowych poprzez:

- a) kompleksową rewaloryzację obiektów i zespołów zabytkowych włączonych do stref konserwatorskich,
- b) ustanawianie nowych form ochrony poprzez tworzenie parków i rezerwatów kulturowych,
- c) prowadzenie działań rewaloryzacyjnych pod kątem tworzenia atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym, niekolidujących z charakterem i pierwotną funkcją obiektów zabytkowych.

2. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych poprzez:

- a) opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich z zachowaniem wszelkich wymogów konserwatorskich oraz programów zagospodarowania tych obszarów, zapewniających im jednocześnie ochronę przed uciążliwościami ze strony działalności gospodarczej oraz zagrożeniami wynikającymi z oddziaływania układów komunikacyjnych,
- b) eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych miejscowości, takich jak wieże kościołów, klasztorów, zamków, ratuszy nawiązując tym samym do dawnej tradycji charakterystycznej dla panoram śląskich miast,
- c) podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich według priorytetów wynikających z wartości historyczno-artystycznych

o znaczeniu europejskim oraz o znaczeniu lokalnym. Ponadto wskazano konieczność objęcia kompleksową rewaloryzacją zespołów urbanistycznych położonych m.in. na obszarach proponowanych parków i rezerwatów kulturowych.

3. Ochrona i zachowanie krajobrazu kulturowego o najcenniejszych walorach artystycznych i krajobrazowych województwa poprzez ustalenie proponowanych form ochrony:

- a) Strefa „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej – dla obszarów uznanych za szczególnie ważne jako materialne świadectwo historyczne, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w prawie nienaruszonym stanie lub zostały tylko nieznacznie zniekształcone i stanowią harmonijną całość w krajobrazie lub jego dominantę,
- b) Strefa „B” – częściowej ochrony konserwatorskiej – dla obszarów, w których elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stosunkowo dobrym stanie, a krajobraz zachował swój historyczny charakter i harmonie. Obszary objęte strefą podlegają rygorom konserwatorskim w zakresie utrzymania zasadniczych elementów struktury przestrzennej i utrzymania istniejącej substancji zabytkowej,
- c) Strefa „W” – ochrony stanowisk archeologicznych – obejmująca stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej, takie jak grodziska, forty, ruiny, zamków, hałdy i szyby górnicze.

4. Utworzenie parków i rezerwatów kulturowych w celu ochrony, utrzymania i wyeksponowania unikatowych walorów krajobrazowych, przyrodniczych, kulturowych, historycznych i architektonicznych województwa.

5. Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej.

6. Ochrona, zachowanie, udostępnianie i zagospodarowanie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych w celach naukowych, dydaktycznych oraz turystycznych.

7. Tworzenie atrakcyjnych ofert inwestycyjnych o charakterze kulturotwórczym, społecznym i gospodarczym, których funkcjonowanie powinno sprzyjać utrzymaniu i wspomaganiu zasobów środowiska kulturowego.
8. Zagospodarowanie pasma Drogi Śródsudeckiej poprzez wykorzystanie i dostosowanie zasobów dziedzictwa kulturowego do funkcji turystyczno-rekreacyjnej.
9. Objęcie ochroną sudeckiej zabudowy o cechach regionalnych, ze szczególnym uwzględnieniem zabudowy powstałej pod wpływem kultury łużyckiej, poprzez opracowanie programów ratowania sudeckiego budownictwa regionalnego oraz zagospodarowanie obiektów nieposiadających właściciela.
10. Rewaloryzacja obszarów zabudowy przemysłowej oraz obiektów i urządzeń technicznych.
11. Przy zagospodarowaniu pozostałych obszarów zalecono kontynuowanie tradycji architektonicznych regionu w zakresie skali, formy, detalu, materiału nowowznoszonej zabudowy oraz wpisanie jej w historycznie ukształtowaną przestrzeń.

Kierunki polityki przestrzennej wyznaczono w ramach strefy gospodarczej, a także w strefie rozwoju turystyki i wypoczynku. Jedną ze stref rozwoju turystyki dla funkcji aktywno-krajoznawczej jest turystyka związana z obiektami i terenami przemysłowymi. Działaniami mającymi służyć temu zadaniu są:

- zwiększenie atrakcyjności obszarów i obiektów przemysłowych i poprzemysłowych poprzez umożliwienie wprowadzenia funkcji turystycznych oraz rewitalizację tych obszarów,
- ochrona i rewaloryzacja cennych obiektów i obszarów poprzemysłowych.

DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016 – 2020

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest obszernym dokumentem, który w sposób wyczerpujący porusza tematykę dolnośląskiego dziedzictwa

kulturowego. Program przyjęty został przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XXIII/687/16 w dn. 28 czerwca 2016 r.

Wizja programu jest następująca: Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego wpisuje się weuropejską politykę kulturalną, jest zgodny z zapisami Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E) i stanowi jeden z ważniejszych czynników rozwojowych.

W ramach działań programowych do realizacji wskazano cel strategiczny Zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska. Przy jego wyznaczaniu założono, że dziedzictwo kulturowe, będąc przedmiotem ochrony jest także zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego.

Cel strategiczny podzielony został na cele operacyjne oraz priorytety, które wpisano w następujące pola działania:

- zasoby dziedzictwa kulturowego;
- tożsamość i społeczeństwo;
- zarządzanie;
- potencjał ekonomiczny.

Cel 1. Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Priorytet 1: Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Priorytet 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.

Cel 2: Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej poprzez działania edukacyjne i promocyjne.

Priorytet 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Cel 3: Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.

Priorytet 1: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 2: Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych o charakterze kulturowym zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa.

Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej. Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że m.in.:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe dają możliwość tworzenia i eksploataowania szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej.

Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez.

Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych.

Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą m.in.: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LUBIŃSKIEGO NA LATA 2018-2021

Program wyznacza cele, których realizowanie prowadzić będzie do zmiany wizerunku regionu, kojarzonego wyłącznie z przemysłem miedziowym, rejon bogaty również tradycją, historią i wytworami dziedzictwa kulturowego. Program powinien przyczynić się do umacniania tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców, z zamieszkałym przez nich terenem i jego historią. Podkreślić należy także wagę korelacji ochrony środowiska przyrodniczego z ochroną krajobrazu kulturowego. Traktowanie obu zagadnień równolegle, pozwala lepiej kształtować krajobraz regionu. W ramach Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami do realizacji wyznaczono następujące priorytety istotne z punktu widzenia Gminy Ścinawa wraz z przyporządkowanymi do nich zadaniami:

PRIORYTET I : Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego regionu jako jeden z głównych czynników jego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Kierunek działań 1: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania:

- zapoznavanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami,
- organizacja spotkań mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontownia obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi; prowadzenie kolejnych edycji otwartych konkursów na wsparcie realizacji zadań

publicznych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

- zwrócenie uwagi na zabytki techniki w regionie (postulat wpisania do rejestru zabytków mostów na Odrze w Ścinawie i zabudowań fabryki instrumentów lutniczych DEFIL).

Kierunek działań 2: Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- przygotowywanie przez powiatowy urząd pracy, w uzgodnieniu z poszczególnymi gminami, ofert pracy sezonowej w zakresie prowadzenia bieżących robót pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.

PRIORYTET II : Nowoczesne zarządzanie zasobem dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działań 1: Działania organizacyjne i finansowe związane z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego

- podjęcie działań wskazujących na znaczenie właściwego odniesienia do problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w tworzeniu nowych i aktualizowaniu dotychczasowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- zlecanie i dofinansowywanie prac studialnych i dokumentacyjnych dotyczących obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego regionu; okresowa aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”,
- cykliczne konsultacje z przedstawicielami gmin w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działań 2: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych

- znakowanie obiektów zabytkowych oraz pomników przyrody,
- zaopatrywanie zabytków w tablice informujące o ich historii i znaczeniu dla regionu,

- tworzenie nowych szlaków tematycznych i kulturowych oraz włączanie ich w sieć istniejących szlaków o zasięgu ponadregionalnym,
- promowanie Ścinawy, jako ośrodka turystyki wodnej w regionie (powiązanie współczesności z historią portu),
- wspieranie rozwoju izb muzealnych, regionalnych, izb pamięci.

PRIORYTET III : Działania promocyjne i edukacyjne związane z dziedzictwem skierowane do społeczności lokalnych w celu kultywowania tożsamości kulturowej oraz promocja zewnętrzna wartości kulturowych regionu.

Kierunek działań 1: Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym powiatu

- aktualizowanie i dalsza rozbudowa powiatowego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego.

Kierunek działań 2: Edukacja społeczności lokalnej w kwestii znaczenia dziedzictwa dla regionu

- propagowanie dobrych praktyk konserwatorskich,
- organizowanie i wspieranie organizacji konkursów, wystaw, imprez, kiermaszy, rajdów i festynów kulturowych,
- dalsze upowszechnianie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie edukacji szkolnej poprzez organizowanie odpowiednich zajęć i konkursów,
- ustanawianie nagród za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania dziedzictwa kulturowego regionu,
- aktywna współpraca z mediami w celu promocji zabytków i upowszechniania działań związanych z opieką nad zabytkami.

Kierunek działań 3: Działania pobudzające aktywność i inicjatywę mieszkańców regionu. Integracja lokalnych społeczności wokół idei współpracy i rozwoju lokalnego

- propagowanie idei Lokalnych Grup Działania wśród społeczności wiejskiej (informacje na stronach internetowych powiatu, broszury wskazujące korzyści wynikających z działalności LGD),
- wspieranie tworzenia programów odnowy wsi z położeniem nacisku na rewaloryzację historycznych układów ruralistycznych i kształtowanie kierunków rozwoju zespołów wiejskich pod kątem zachowania charakterystycznych cech regionalnych; działania na rzecz ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa wsi,
- organizowanie konferencji, szkoleń, sympozjów poświęconych zabytkom, skierowanych do nauczycieli, organizacji społecznych, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, pracowników kultury, młodzieży zainteresowanej problematyką ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działań 4: Wspieranie rozwoju turystyki

- współpraca z gminami i PTTK w kwestii zorganizowania centrów informacji turystycznej;
- kontrola oznakowania szlaków turystycznych,
- znakowanie ścieżek edukacyjnych,
- wsparcie dla rozwoju infrastruktury turystycznej,
- wspieranie rozwoju gospodarstw agro- i ekoturystycznych,
- inicjowanie i pomoc w powstawaniu izb muzealnych, regionalnych, izb pamięci.

Kierunek działań 5: Popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu

- wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych dziedzictwu kulturowego i historii regionu,
- organizacja masowych imprez turystyczno-kulturowych o charakterze ponadregionalnym,
- uczestnictwo regionu w dorocznych Europejskich Dniach Dziedzictwa,

- opracowanie mapy zabytków powiatu w atrakcyjnej formie, umożliwiającej wirtualne zwiedzanie obiektów,
- popularyzacja wybitnych postaci historycznych związanych z regionem.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA I GMINY ŚCINAWA

W Miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Ścinawa oraz Gminy Ścinawa uwzględnione zostały w większości zagadnienia i wytyczne konserwatorskie zawarte w Studium historyczno - urbanistycznym TOM I-III 2002 r. Wyznaczone zostały strefy „A”, „B”, „K” i „E” ochrony konserwatorskiej, uwzględnione zostały zapisy dotyczące ochrony krajobrazu kulturowego wybranych miejscowości, strefy „W” „OW” ochrony archeologicznej oraz zapisy dotyczące ochrony stanowisk archeologicznych (Załącznik Nr 1 i Załącznik nr 2) .

Strefy ochrony konserwatorskiej

Strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Strefy „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obowiązują dla obszarów szczególnie wartościowych, o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej. Są to obszary uznane za szczególnie ważne jako materialne świadectwo historyczne.

W tej strefie zakłada się bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z prowadzonej działalności inwestycyjnej, gospodarczej i usługowej. Zakłada się również konieczność sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego bądź planu rewaloryzacji, który będzie stanowił ostateczną formę ustaleń i wymogów konserwatorskich do projektowania realizacyjnego poszczególnych elementów zagospodarowania zabytkowych zasobów.

Działania konserwatorskie w tych strefach zmierzają do zachowania i uczytelnienia historycznego układu przestrzennego i konserwacji jego głównych elementów: rozplanowania i przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych, kompozycji wewnątrz urbanistycznych, historycznych linii zabudowy, kompozycji układów zieleni zabytkowej oraz historycznych podziałów własnościowych i sposobów użytkowania gruntów.

Wszelka działalność inwestycyjna, budowlana jak również przebudowy, remonty, adaptacje, dostosowanie współczesnej funkcji czy podziały nieruchomości znajdujących się w obszarze strefy wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Bezwzględny priorytet należy nadać działaniom rewaloryzacyjnym staromiejskiego zespołu urbanistycznego Ścinawy.

Obszar Starego Miasta

Strefa „A” ściślejszej ochrony konserwatorskiej objęto obszar Starego Miasta w granicach dawnych murów wraz z terenem po założeniu zamkowym czyli teren ograniczony ulicą Łąkową , rzeką Zimnicą, skrajem zieleni parkowej, dalej przebiega na tyłach ulicy Szkolnej oraz ulicą Kwiatową .

Cmentarz Żydowski

Strefą objęto teren cmentarny w historycznych granicach.

Strefy „B” ochrony konserwatorskiej.

Strefy „B” ochrony konserwatorskiej zostają wyznaczone dla obszarów o stosunkowo dobrze zachowanych głównych elementach historycznej struktury przestrzennej, w obrębie których należy utrzymać podstawowe elementy zespołu zabytkowego. Wszelka działalność inwestycyjna w obrębie stref winna być prowadzona z uwzględnieniem istniejących już związków przestrzennych i planistycznych. Z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków winny być uzgadniane działania inwestycyjne przy obiektach ujętych w rejestrze zabytków oraz w ewidencji dóbr kultury oraz prace dotyczące ciągów komunikacyjnych (zmiany rodzaju nawierzchni, korekta przebiegu dróg).

Obszar dawnego przedmieścia odrzańskiego, park miejski oraz skwer po dawnym cmentarzu ewangelickim,

Cmentarz parafialny (w pierwotnych granicach),

Cmentarz przyklasztorny.

Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego.

Strefa „K” wyznaczona jest dla obszaru naturalnego krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, bądź dla obszaru o istotnych walorach krajobrazowych stanowiących o tożsamości kulturowej i historycznej obszaru.

W obszarze tej strefy nie ustala się obowiązku opiniowania czy uzgadniania wszystkich inwestycji. Ochronę krajobrazu na tym obszarze pozostawia się w kompetencjach służb architektonicznych i urbanistycznych w mieście.

Teren historycznych przedmieść, włączonych w początkach XX wieku do Ścinawy wsi, obszar południowo-zachodni miasta zakładany od drugiej połowy XIX wieku, teren dawnego założenia klasztorno-szpitalnego oraz teren portu.

Strefa „E” - ochrony ekspozycji.

Strefa ochrony ekspozycji obejmuje obszary stanowiące zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów i obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych, obejmuje teren na północ od zespołu staromiejskiego.

Strefa „W” - ochrony archeologicznej.

Strefa ochrony archeologicznej obejmuje teren zamku. W wypadku podejmowania jakichkolwiek inwestycji na tym obszarze (w tym również zadań rewaloryzacyjnych) należy wykonać wyprzedzające badania archeologiczne, uprzednio uzgodnione z WKZ.

Strefa „OW” - obserwacji archeologicznej.

Strefa obserwacji archeologicznej obejmuje swoim zasięgiem Stare Miasto w obrębie umocnień (mury miejskie, wał), przedmieście odrzańskie położone na wschód od zespołu staromiejskiego z terenem, na którym znajdował się kościół Św. Jerzego wraz z cmentarzem oraz obszar dawnego cmentarza ewangelickiego,

z którym związany był kościół Marii Panny (obecnie skwer pomiędzy ul. T.Kościuszki, J.Kilińskiego i Spacerowa). Wszystkie działania inwestycyjne na tym obszarze winny być uzgadniane z odpowiednimi służbami konserwatorskimi, które podejmują decyzję dotyczącą wielkości i trybu badań archeologicznych.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY ŚCINAWA

Studium stwierdza, że dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz posiadających walory kulturowe figurujące w ewidencji zabytków obowiązują następujące ustalenia:

- obiekty znajdujące się w rejestrze objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich przepisów szczególnych, w tym przede wszystkim z „ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”,
- pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, w myśl art. 36 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wymaga prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru; wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku; prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru; prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru; prowadzenie badań archeologicznych; przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru; trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje; dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru; zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku; umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych.

Dodatkowo studium stwierdza, że gminną ewidencją zabytków w zakresie ochrony konserwatorskiej objęte zostają zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych, ujęte w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, podlega sukcesywnemu rozpoznaniu i może być aktualizowana, zmiany te nie powodują zmian ustaleń planu. Dla obiektów wymienionych w ewidencji zabytków, znajdujących się w strefie ochrony konserwatorskiej oraz poza strefą, obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) zachować ich bryłę, kształt i geometrię dachu oraz zastosowane tradycyjne materiały budowlane,
- 2) utrzymać, a w przypadku zniszczenia odtworzyć historyczny detal architektoniczny,
- 3) zachować kształt, rozmiary i rozmieszczenie otworów zgodne z historycznym wizerunkiem budynku, należy utrzymać lub odtworzyć oryginalną stolarkę okien i drzwi,
- 4) w przypadku konieczności przebicia nowych otworów, należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,
- 5) stosować kolorystykę i materiały nawiązujące do tradycyjnych lokalnych rozwiązań, w tym ceramiczne lub tynkowe pokrycie ścian zewnętrznych, zakazuje się stosowania okładzin ściennych typu „siding”,
- 6) należy stosować historyczny rodzaj pokrycia dachowego,
- 7) elementy elewacyjne instalacji technicznych należy montować z uwzględnieniem wartości zabytkowych obiektów,
- 8) prowadzenie wszelkich prac budowlanych przy obiektach zabytkowych należy poprzedzić uzyskaniem wytycznych konserwatorskich,
- 9) wszelkie prace budowlane, a także zmiany funkcji obiektów i obszarów objętych ewidencją zabytków należy uzgadniać z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków,

10) dla obiektów ujętych w ewidencji zabytków, a znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej dodatkowo obowiązują ustalenia sformułowane dla poszczególnych stref.

STRATEGIA ROZWOJU MIASTA I GMINY ŚCINAWA NA LATA 2015-2022

Strategia rozwoju miasta i gminy Ścinawa przyjęta została uchwałą nr XVI/95/16. Dokument w swojej treści wskazuje szereg przyszłych działań gminy wraz z określeniem czasu ich realizacji oraz analizą finansową. Do najistotniejszego z punktu widzenia ochrony zabytków w gminie należy Cel Strategiczny 1: Zrównoważone wykorzystanie zasobów przyrodniczych, środowiskowych i kulturowych na rzecz rozwoju Miasta i Gminy.

W ramach powyższego celu strategicznego największe znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego mają następujące cele szczegółowe wraz z wyszczególnionymi działaniami:

Cel szczegółowy 1.2. Zachowanie walorów krajobrazowych, przyrodniczych oraz kulturowych poprzez prowadzenie odpowiedniej polityki przestrzennej i działań edukacyjnych oraz ochronnych. W ramach tego celu wskazano następujące działania:

- Uwzględnianie w tworzonych planach zagospodarowania przestrzennego kwestii związanych z zachowaniem dziedzictwa przyrodniczego i historycznego,
- Działania na rzecz zachowania, rewitalizacji, renowacji i odtworzenia obiektów zabytkowych,
- Rozwój bazy turystycznej poprzez odtworzenie śmigów zabytkowego wiatraka Koźlak.

Cel szczegółowy 1.4. Rozwój oferty turystyczno-rekreacyjnej w oparciu o zasoby przyrodnicze i kulturowe gminy. W ramach tego celu wskazano następujące działania:

- Rozbudowa nadodrzańskiej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,

- Stworzenie i promocja atrakcyjnej oferty turystycznej i kulturalnej.

Cel szczegółowy 1.5. Rewitalizacja miasta uwzględniająca wymogi ochrony przyrody i środowiska. W ramach tego celu wskazano następujące działania:

- Rewitalizacja obiektów użyteczności publicznej i/lub obiektów zabytkowych,
- Rozwój bazy turystycznej poprzez odtworzenie śmigów zabytkowego wiatraka Koźlak,
- Rewitalizacja miasta Ścinawa,
- Rewitalizacja i termomodernizacja Ratusza poprzez przebudowę, nadbudowę i dostosowanie dla potrzeb osób niepełnosprawnych w ramach projektu rewitalizacji zabytkowej strefy rynku w Ścinawie,
- Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej i/lub obiektów zabytkowych,
- Rewitalizacja i przystosowanie do celów społeczno – kulturalnych obiektu stacji kolejowej,
- Remont mostu i przebiegającej przez Ścinawę drogi krajowej.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY ŚCINAWA

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Gmina miejsko-wiejska Ścinawa leży na lewym brzegu Odry w północnej części województwa dolnośląskiego. Szczególne walory przyrody doliny Odry - lasy łęgowe i starorzecza stanowią o dużych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych tej gminy.

Powierzchnia gminy to 164,6 km, a zamieszkuje ją 10 600 osób w tym 57% w Ścinawie. Przez gminę przepływa rzeka Odra oraz jej lewobrzeżny dopływ Zimnica.

Klimat ścinawski należy do strefy klimatu przejściowego Europy środkowej pod średnim wpływem klimatu oceanicznego oraz słabym wpływem klimatu górskiego. Średnia temperatura stycznia wynosi $-1,3^{\circ}\text{C}$, a średnia temperatura lipca to $+18^{\circ}\text{C}$ przy opadach na poziomie 550 mm oraz przewadze wiatrów z zachodu i północno-zachodu. Użytki rolne obejmują 11,5 tys. ha gleb bardzo zróżnicowanych - od słabych bielcowych po urodzajne mady.

Miasto i Gmina Ścinawa stanowi wspólnotę samorządową miasta Ścinawa i 19 sołeckich wsi: Buszkowice, Chełmek Wołowski, Dąbrowa Środkowa, Dębiec, Dłużyce, Dzieszław, Dziewin, Jurcz, Krzyżowa, Lasowice, Parszowice, Przychowa, Redlice, Ręszów, Sitno, Turów, Tymowa, Wielowieś, Zaborów i Grzybów.

Gmina graniczy od wschodu z gminą wiejską Wińsko, od zachodu z gminą wiejską Lubin, od północy z gminą wiejską Rudna i od południa z gminą miejsko-wiejską Prochowice.

Najbliższymi ośrodkami miejskimi są: Lubin (16 km), Legnica (39 km), Głogów (44 km) i Wrocław (70 km). Wraz z gminami miejską i wiejską Lubin, gminą Rudna tworzy powiat lubiński. Rozwinięta sieć dróg, przeprawa mostowa na Odrze i linia kolejowa, umożliwiają dobre połączenia komunikacyjne z Wrocławiem, Głogowem i Lubinem.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY ŚCINAWA

Ścinawa (osada handlowa, przez którą przebiegały dawne szlaki handlowe: Wysoka i Niska Droga) po raz pierwszy została wymieniona w źródłach 22 listopada 1202 r. (Stinav) w dokumencie papieża Innocentego III potwierdzającym czynsz płacony klasztorowi cysterek w Trzebnicy. Dziesięcina ze Ścinawy zostaje potwierdzona klasztorowi trzebnickiemu przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Henryka w dokumencie z 6 kwietnia 1203 r., jak również jeszcze raz 1235 r. Nie jest to źródłowo potwierdzone, ale niewykluczone, że Ścinawa została założona na prawie niemieckim ok. 1215 r. w 1263 r. od księcia Konrada I głogowskiego miasto otrzymało prawo magdeburskie, natomiast odnowienie praw nastąpiło w 1348 r.

Około 1220 r. bracia z zakonu Świętego Ducha wystawili przed bramami miasta szpital. W 1248 r. wymieniony został w dokumentach proboszcz tutejszy parafii Simon,

a 2 lutego 1259 r. wójt. w 1259 r. osada została określona mianem „villa”. Jako „civitas” miejscowość nazwana została a dokumencie z 1285 r., natomiast w 1350 r. pojawiło się określenie „oppidum”. Z 1307 r. pochodzi wzmianka o wójtostwie dziedzicznym – wynikającym z prawa magdeburskiego – wymieniony został wówczas wójt Szymon. w dokumentach z lat 1291 i 1295 wymieniona została mennica książęca w Ścinawie, w 1310 r. miasto posiadało pieczęć miejską. w 1307 r. wzmiankowane było istnienie łaźni, w 1348 r. młyna.

Dzieje polityczne Ścinawy do połowy XIII w. związane były z dziejami prowincji wrocławskiej. Po podziale dokonanym w 1249 r. Ścinawa znalazła się w ramach terytorium głogowskiego rządzonego przez Bolesława Rogatkę. W wyniku kolejnych podziałów terytorialnych Ścinawa pozostawała pod panowaniem Konrada i oraz Przemysława, pana Ścinawy (1280-1289); po jego śmierci terytorium to przypadło wrocławskiemu księciu Henrykowi Probusowi, a następnie w 1291 r. Henrykowi głogowskiemu. Po śmierci wdowy po Henryku, Matyldy – Ścinawa stanowiła jej wdowie uposażenie – pomiędzy 1321 a 1323 r. Ścinawa przeszła we władanie Jana Ścinawskiego – do księstwa Ścinawskiego należały dystrykt lubiński, ścinawski i górowski. W 1329 r. przez księcia został złożony hołd lenny królowi czeskiemu. W 1339r. Jan Ścinawski oddał w zastaw miasto Konradowi oleśnickiemu, który z kolei z 1345 r. sprzedał królowi czeskiemu połowę Ścinawy. Po śmierci Jana Ścinawskiego (pomiędzy 1361 a 1365 r.) połowa Ścinawy przypadła królowi czeskiemu (część należąca do królów czeskich została również nadana książętom oleśnickim – 1404 r.), natomiast druga część Henrykowi żagańskiemu, a później jego następcom. Książęca część Ścinawy w 1397 r. przeszła w posiadanie książąt oleśnickich i pozostała w ich władaniu do 1459 r., gdy przez Konrada Białego Młodszego została przekazana Salomei, wdowie po Wilhelmie opawskim. Jej syn – Wacław – tytułował się księciem ścinawskim aż do swojej śmierci w 1474 r. wówczas Ścinawa przeszła we władanie Jana II żagańskiego – męża Katarzyny, córki Salomei opawskiej. Ścinawa była siedzibą książąt do 1489 r. Zamek, a wcześniej gród książęcy wzniesiony został na obszarze należącym do okręgu Georgendorf (Jeżowa).

Umocnienie pozycji mieszczaństwa ścinawskiego nastąpiło pod koniec XIV w. po przejściu władzy sądowniczej, która wcześniej spoczywała w rękach kasztelana. W 1251, 1253 i 1257 r. w źródłach jako kasztelan na zamku wymieniony został Petricus; następnie w latach 1257-1262 wymieniany był graf Budiwoi, a po nim w latach 1278-1280 burgrabia Simon Gallicius; wiadomości o kasztelanie ścinawskim Hertwigu

pochodzą z 1286 i 1287 r., w 1297 r. - wzmiankowany był Hertwic von Nostitz; kolejne wzmianki pochodzą z 1337 r. Prawdopodobnie ten okręg grodowy powstał dopiero w drugiej poł. XIII w. i istniał do pierwszej ćw. XIV w., obejmując również część dystryktu wołowskiego na prawym brzegu Odry oraz południową część wzgórz wińskich.

Od połowy XV wieku rada miejska posiadała już większość przywilejów. Od początku XVIII w. miasto miało także prawo wydawania wyroków śmierci – stąd przed bramami miasta wystawiono szubienicę (tzw. „górką szubieniczną” na południe od miasta). Rdzeń mieszczaństwa tworzyli w średniowieczu rzemieślnicy – w mieście rozwijało się głównie sukiennictwo (od pocz. XIX w.), a także browarnictwo. W 1375 r. nad Odrą powstały młyny papiernicze.

O istnieniu szkoły parafialnej w mieście wiadomo było już w 1450 r. Pierwsza wzmianka o istnieniu szkoły ewangelickiej pochodzi z 1542 r.; w 1632 r. została spalona i odbudowana – poświęcenie nowej siedziby nastąpiło w 1656 r. W 1802 r. spalił się drewniany budynek szkoły, w związku z czym magistrat zakupił w 1822 nową siedzibę.

W 1592 r. założone zostało bractwo strzeleckie w Ścinawie. W 1663 r. rada miejska w Ścinawie odkupiła prawo prowadzenia apteki. W 1660 r. założona została w Ścinawie drukarnia – jej założycielem i pierwszym właścicielem był Wigand Fucke.

Ścinawa pozostała we władaniu książąt legnickich do 1675 r., gdy zmarł książę z linii piastowskiej i miasto stało się własnością Habsburgów.

Po 1741 r. miasto znajdowało się w państwie pruskim. Ścinawa była stolicą powiatu, który obejmował także ziemie leżące na prawym brzegu Odry, 1.X.1932 r. znaczna część powiatu ścinawskiego wraz ze Ścinawą została włączona do powiatu wołowskiego.

Od średniowiecza istniała w Ścinawie przeprawa przez Odrę. Strategiczne usytuowanie miasta miało ogromny wpływ na rozwój gospodarczy i jego historię. Dotyczy to przede wszystkim negatywnych skutków działań wojennych, które decydowały o kształcie miasta. W 1343 r. w czasie wojny o Wschowę miasto zostało zburzone i zdobyte przez Kazimierza Wielkiego. W 1428 r. miasto zostało po raz pierwszy zniszczone przez husytów – wówczas spalone zostało przedmieście głogowskie oraz kościół Mariacki; w 1432 r. stoczona została bitwa o most pomiędzy

husytami i księciem Konradem. Podczas wojny trzydziestoletniej, W latach 1632-1633, prawie całe miasto zostało zniszczone. Od 1630 r. prowadzone były prace przy umocnieniach wokół miasta. w 1633 r. pod Ścinawą została stoczona bitwa pomiędzy cesarskimi wojskami Wallensteina i szwedzkimi – uwieczniona na sztychu Meriana z najstarszym przedstawicielem miasta. Przeprawa przez Odrę miała również wpływ na dochody miejskie. Od 1274 r. miasto posiadało prawo pobierania podatku na Odrze, do 1924 r. pobierano również opłaty na moście przez Odrę. W latach 1854-1858 r. miała miejsce budowa drewnianego mostu na Odrze ze środków miejskich. Miasto niszczone było również przez powtarzające się powodzie.

Ważnym wydarzeniem historycznym w Ścinawie było mające miejsce 13 kwietnia 1813 r. spotkanie króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III, który zamieszkał przy Rynku 19/20 i cara Aleksandra, który zatrzymał się na zamku.

Miasto podupadło po wojnach napoleońskich. Dopiero w drugiej poł. XIX wieku nastąpił rozwój przemysłu; po uruchomieniu linii kolejowej obok żeglugi Ścinawa stała się ważnym węzłem komunikacji kolejowej: w latach 1869-1874 nastąpiła budowa linii kolejowej Wrocław-Szczecin, a w 1898 r. powstała prywatna linia kolejowa Legnica-Rawicz. w latach 1873-74 wybudowano most kolejowy na Odrze, natomiast drogowy w latach 1900-1907.

Od drugiej połowy XIX w. można mówić o pewnym ożywieniu miasta. Od 1843r. wydawana była w mieście pierwsza lokalna gazeta. W 1850 r. założony został tygodnik „Steinauer Kreisblatt”. w 1850r. nastąpiło otwarcie seminarium nauczycielskiego (zamknięte w 1926 r.). w 1911 r. otwarto regionalne muzeum, założone przez Gustava Ulricha – po jego śmierci, w 1930 r., nosiło jego imię. Ścinawa jako stolica powiatu stała się siedzibą urzędów i instytucji państwowych. w 1855 r. nastąpiło otwarcie powiatowej kasy oszczędności. W 1927r. powstał urząd budownictwa wodnego oraz urząd katastralny wraz z kasą powiatową oraz budowlaną, na przełomie 1927/1928 r. urząd pracy, na przełomie 1928/1929r. urząd finansowy. w 1936 r. otwarto archiwum miejskie.

Miasto zostało poważnie zniszczone podczas działań wojennych w 1945 r.; bombardowania rozpoczęto 25 stycznia, natomiast miasto zostało zdobyte po ciężkich walkach przez oddziały wojsk rosyjskich 8 lutego. Po wojnie nie zdecydowano się na odbudowę starego miasta, przeprowadzono rozbiórkę ruin, w tym wypalonego

nowego kościoła katolickiego. Jednymi nowymi budowlami jest budynek ratusza, blok mieszkalny w Rynku i powstająca obecnie zabudowa ulicy Szpitalnej.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME i KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Do rejestru Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z obszaru gminy Ścinawa wpisano około 80 zabytków nieruchomych, z których najliczniej reprezentowane są kościoły oraz cmentarze (w większości przykościelne), a także parki dworskie i podworskie. Cennymi przykładami założeń architektury są zespoły pałacowo-parkowe (łącznie 5), choć część z nich utraciła walory zabytkowe.

Charakterystyczną cechą terenu gminy Ścinawa jest zachowana dość znaczna ilość zabytkowych układów ruralistycznych, objętych ochroną poprzez wpis do gminnej ewidencji zabytków.

Spośród najcenniejszych zabytków z terenu gminy należy wymienić następujące obiekty:

Historyczny ośrodek Starego Miasta.

Wpisany do rejestru zabytków nr 1944/1024/L z dn. 17.05.1968 r.

Mury miejskie.

Pojedynczy pierścień okalający miasto od wschodu, południa i zachodu, powstały ok. 1300 r., mury podwyższone w XIV w., w XV i XVI w. pogłębiono i poszerzono fosę, od XIX w. rozbierane w 1822 r. rozebrano bramy miejskie, poszerzono furty do szerokości ulic, w 1. 30. XX w. Mury konserwowane w pld. części miasta. Zachowane na odcinku południowym oraz zachodnim. Poprzedzone częściowo zachowaną fosą i wałem ziemnym.

Wpisane do rejestru zabytków nr 1186/1026/L z dn. 10.12.1964 r.

Zespół kościoła parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Ścinawie:

a) Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego. Wzniesiony ok. poł. XV w., 1491r., l. 1668-1669 przebudowa wieży, 1802 r. odbudowa wieży po pożarze, l. 1869-1872 po pożarze restauracja w duchu neogotyckim, częściowo

uszkodzony podczas II wojny Światowej, odbudowany w 1947 r. i w l. 1959-1960, 1974 r. rekonstrukcja hełmu wieży. Kościół murowany, ceglany, halowy, trójnawowy, orientowany, z wydłużonym prezbiterium, kryty dachem dwuspadowym nad korpusem głównym i dachami wielospadowymi nad zakrystią i prezbiterium, w elewacji zachodniej sześciokondygnacyjna, czworoboczna wieża, przechodząca w ostatniej kondygnacji w ośmioboczną, kryta hełmem.

Wpisany do rejestru zabytków nr 696/1025/L z dn. 16.05.1960 r.

b) dawny Pfarrhaus, ob. dom parafialny – Plac Kościelny nr 5; 1 poł. XIX w., zapewne na starszych reliktach, remont w l. 80. XX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem dwuspadowym,

c) dawna stajnia, ob. budynek gospodarczy przy domu parafialnym, 2. poł. XIX w., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach dwuspadowy kryty dachówką,

d) dawny diakonat ewangelicki, szkoła, mieszkanie nauczyciela, ob. budynek mieszkalny Plac Kościelny nr 1, 2, 3; 1 poł. XIX w., zapewne na starszych reliktach, remont w l. 90. XX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem naczółkowym z lukarnami,

e) cmentarz przykościelny

zachowane 4 epitafia wmurowane w elewację kościoła – najstarsze z 1591 r.; zachowany fragmentarycznie mur. ogrodzenie z 1 poł. XX w., starodrzew lip.

Do najważniejszych nekropolii zaliczyć należy:

Cmentarz parafialny ewangelicki (obecnie park miejski przy ul. Kościuszki)

Cmentarz parafialny – ul. Polna

Założony ok. poł. XIX w. jako cmentarz katolicki. Obecnie znacznie poszerzony. Zachowane nieliczne historyczne nagrobki (najstarszy z 2 poł. XIX w.), w tym dwa przyścienne, architektoniczne (rodziny Elsner, drugi niezidentyfikowany). Czytelny pierwotny obszar cmentarza z zachowaną aleją lipową i domem pogrzebowym z 2 poł. XIX w.

Cmentarz przyklasztorny – ul. Klasztorna

Powstał w l. 60. XIX w. jako cmentarz przyszpitalny, przy klasztorze i szpitalu ojców Bonifratrów. Teren dawnego cmentarza na planie trapezu czytelny poprzez zachowane obrzeżne obsadzenie: od pd. szpaler lipowy a od pn. szpaler z kasztanowców. Zachowana stella z wapienia muszlowego z klasycystycznym reliefem ze sceną wizji Św. Eustachego oraz drewniany krzyż. Oprócz tego na zach. od miejsca gdzie stał budynek szpitala i klasztoru rośnie rozłożysty platan.

Cmentarz żydowski – ul. W. Witosa

Założony ok. poł. XIX w. Układ cmentarza czytelny, zachowane macewy z 2 poł. XIX w. i 1 poł. XX w. - najstarsza pochodzi z 1863 r.

Wpisany do rejestru zabytków nr 750/L z dnia 28.12.1987 r.

Do najcenniejszych terenów zieleni komponowanej zaliczyć należy:

Park miejski pomiędzy ulicami Kościuszki, a Spacerową, dawny cmentarz ewangelicki.

Od średniowiecza znajdował się tu cmentarz i kościół cmentarny p.w. Najświętszej Panny Marii (świątynia istniała do 1823 r.). cmentarz powiększony w 1862 r. Ok. 1975 r. cmentarz zlikwidowano, a teren zagospodarowano jako skwer miejski. Jego granice odpowiadają granicom dawnego założenia cmentarnego. W części pn. zachował się znaczny odcinek muru granicznego z kilkoma architektonicznymi przyściennymi arkadowymi nagrobkami (pozbawionymi tablic inskrypcyjnych). Drzewostan, który w większości pochodzi z czasu funkcjonowania cmentarza, tworzą lipy, żywotniki, skupina sosny wejmutki oraz późniejsze nasadzenia klonów.

Park miejski pomiędzy ulicami Jana Pawła II i Kościuszki.

Zakładany zapewne od ok. 3 ćw. XIX w. Związany z promenadą z południowej części miasta, biegnący wzdłuż potoku Zimnicy.

Promenada

Powstała zapewne około XIX w. po zachodniej i południowej stronie miasta na dawnym wale fosy. Obecnie zachowana w południowej części miasta. Przy

promenadzie miejsce po cmentarzu wojennym poległych żołnierzy Armii Czerwonej z 1945 r.

Do najcenniejszych obiektów mieszkalnych (w podziale na ulice) należą:

Stefana Batorego

Stefana Batorego 22 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjnego, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną.

Chobieńska

Chobieńska nr 5 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjnego, narożniki ujęte pilastry, dach naczółkowy, kryty dachówką.

Chobieńska nr 9 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjnego, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Chobieńska nr 13 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjnego, z poddaszem użytkowym, w fasadzie płaski ryzalit i dwuosiowy szczyt, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Chobieńska nr 29 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z mezzaninem i użytkowym poddaszem, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Chobieńska nr 33 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Chobieńska nr 39 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką, w fasadzie płytki ryzalit zwieńczony trójkątnym naczółkiem.

Głogowska

Głogowska 1 – dom, 2. poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach naczółkowy, kryty dachówką ceramiczną.

Głogowska 5 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Głogowska 8/10 – dom, mur., pocz. XX w., trójkondygnacyjna z użytkowym poddaszem, dach pulpitowy o ściętej kalenicy, w fasadzie dwa analogiczne wolutowe szczyty.

Wpisany do rejestru zabytków nr 826/L z dn. 28.12.1988 r.

Władysława Jagiełły

Władysława Jagiełły 14 – willa, ok. 1910, mur., na planie nieregularnym, dwukondygnacyjna, dach czterospadowy z oknami powiekowymi oraz dwuspadowy.

Jana Pawła II (d. Świerczewskiego)

Jana Pawła II 2 – dom, pocz. XX w., na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach mansardowy, kryty dachówką.

Jana Pawła II 6, 6a – zespół:

- nr 6 – dom, dawna Kasa Oszczędności – 1877 r. mur., na rzucie nieregularnym, dwukondygnacyjny z poddaszem użytkowym, w fasadzie portal balkonowy, dachy dwuspadowe ze szczytami oraz wieżyczką zwieńczoną cebulastym hełmem.

- oficyna 6a – ok. 1910, mur., dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty papą.

Jana Pawła II 8 – dom, ok. 1880 r., mur., na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, w fasadzie trójosiowy ryzalit, dach pulpitowy.

Wpisany do rejestru zabytków nr 830/L z dn. 28.12.1988 r.

Jana Pawła II 11 – dom, k. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, z płytkim ryzalitem w fasadzie zwieńczonym trójkątnym szczytem, dach dwuspadowy kryty dachówką.

Jana Pawła II 12 – dawny zespół szpitala Bethanien, obecnie budynek Akademii Medycznej we Wrocławiu, przebud. i rozbud. 1882, 1907 r.

- budynek dawnego szpitala: mur., na planie nieregularnym, trójkondygnacyjny, dach pulpitowy, pierwotnie czterospadowy.

- oficyna – izolatka, po 1930 r. dom starców, 1898 r., przeb. po 1930 r.: mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjna, dach czterospadowy z lukarnami, kryty dachówką.

Jana Pawła II 17 – dawny Urząd Pracy, ob. Szkolne Schronisko Młodzieżowe „Pałacyk”, ok. 1880, mur., na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, z dwoma ryzalitami w fasadzie, pd. ryzalit przechodzi w wieżę zwieńczoną cebulastym hełmem, dach mansardowy.

Kościelna

Kościelna 9 – dom, 2 poł. XVIII w., XIX/XX w., mur., na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach naczółkowy z oknami powiekowymi.

Tadeusza Kościuszki

Tadeusza Kościuszki nr 1 – relikw dawnego zespołu Seminarium Nauczycielskiego, 1903 r.

a) dawna szkoła – Neue Übungsschule, ob. Centrum Kultury i Turystyki, mur., dwukondygnacyjny, na planie nieregularnym, dachy dwuspadowe oraz naczółkowy, kryte dachówką ceramiczną, w elewacjach bocznych neogotyckie szczyty.

b) toaleta – mur., ok. 1903, na planie prostokąta, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Tadeusza Kościuszki 2 – dom, 2. poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z mezzaninem, dach dwuspadowy.

Tadeusza Kościuszki 6 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, na osi fasady płytki ryzalit, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Tadeusza Kościuszki 12 – dom, 2. poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, na osi fasady płytki ryzalit, dach dwuspadowy z lukarnami, kryty dachówką ceramiczną.

Tadeusz Kościuszki 47 – dom mieszkalny pracowników kolei – patrz hasło zespół dworca kolejowego.

Królowej Jadwigi

Królowej Jadwigi 3-5 – dawna siedziba Urzędu Finansowego, obecnie Dom Seniora „Przystań”, 1928-1929r., mur., na planie nieregularnym, dwukondygnacyjny, w części południowej – wieża zwieńczona cebulastym hełmem, dach czterospadowy z rzędem lukarn, kryty dachówką ceramiczną.

Królowej Jadwigi 7 – dom, l. 20. XX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, w fasadzie ryzalit, dach mansardowy kryty dachówką ceramiczną.

Królowej Jadwigi 8 – dom, l. 30. XX w., mur., na rzucie prostokąta, ryzalit na osi fasady, dach czterospadowy kryty dachówką ceramiczną.

Legnicka

Legnicka 2 – dawny zespół mleczarni, pocz. XX w.

- budynek produkcyjno-biurowy, pocz. XX w., mur., na planie zbliżonym do kwadratu, jednokondygnacyjny, w części biurowej dwukondygnacyjny z poddaszem, dach dwuspadowy, kryty dachówką, klinkierowa okładzina elewacji, klinkierowe detale architektoniczne, drewniana dekoracja szczytu.

- budynek produkcyjny, pocz. XX w., mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z dwupiętrowym poddaszem, dach naczółkowy z dwoma rzędami okien powiekowych, kryty dachówką.

Lipowa

Lipowa 1 – dawna szkoła ewangelicka, od 1936 r. im. Hansa Schemmana, od 1938 r. połączona ze szkołą katolicką. Obecnie Zespół Szkolno-Przedszkolny. Wybud. 1909-1911, w l. 70. XX w., podwyższona o jedną kondygnację, mur., na planie prostokąta z ryzalitami w fasadzie i elewacji tylnej, pięciokondygnacyjna, dach dwuspadowy.

Lipowa 6 – dawny urząd celny, obecnie dom, ok. 1910, mur., na rzucie prostokąta z dwoma ryzalitami w fasadzie, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Lipowa 8 – dom, ok. 1900, mur., trój kondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Lipowa 17 – dawny Krajowy Urząd Budownictwa Drogowego, obecnie dom, ok. 1910, mur., trój kondygnacyjny, na rzucie prostokąta, dach czterospadowy, kryty dachówką.

Lipowa 19 – dom, ok. 1910, na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach pulpitowy.

Lubińska

Lubińska 11 – dom, 2. poł. XIX w., na planie prostokąta, ze ściśniętym narożnikiem, dwukondygnacyjny, dach wielospadowy.

Lubińska 12 – dom, dawna szkoła ewangelicka, mur., l. 90 XIX w. (projekt 1894 r.) na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z poddaszem użytkowym, dach dwuspadowy z facjatą.

1 Maja

1 Maja 18/20 – dom, mur., 2. poł. XIX w., dwufazowy, obecny budynek powstał z połączenia numerów 18 i 20; na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

1 Maja 26 – dom, mur., 2. poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy z mansardą, kryty dachówką ceramiczną.

1 Maja 28 – zespół budynków Zakładu Handlu i Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego, dawny browar miejski (Stadtbrauerei Kieselbach)

- budynek administracyjno-produkcyjny: 1915, mur., na planie prostokąta, o zróżnicowanej bryle, trój kondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

- budynek produkcyjny: 1915, mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny.

Adama Mickiewicza

Adama Mickiewicza 5 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 7 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z dwiema facjatami, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 8 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 10 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 11 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 12 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 13 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach naczółkowy, kryty dachówką ceramiczną.

Adama Mickiewicza 14 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 15 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z dużą facjatą, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 16 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z mansardą, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 17 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 18 – dom, pierwotnie dwa budynki, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z trójosiową facjatą, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 19 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy.

Adama Mickiewicza 20 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 21 – dom, 2. poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 24 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach naczółkowy z facjatą, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 26 – dom, 2 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach naczółkowy z oknem powiekowym.

Adama Mickiewicza 28 – dom, l. 80. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna z mezzaninem, w drugiej kondygnacji niewielki dwuosiowy ryzalit, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 30 – dom, 1 ćw. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z dwuosiową facją, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 32 – dom, l. 60. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 34 – dom, l. 80. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy z lukarną, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 37 – Remiza Straży Pożarnej, 1939 r., architekt Golde, mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach pulpitowy.

Adama Mickiewicza 38 – dom siostr zakonnych – Marienshift, obecnie Dom Samotnych Matek z Dziećmi MONAR, 1928 r., mur., na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny z użytkowym poddaszem, dach naczółkowy z czteroosiową facją, dachówka ceramiczna.

Adama Mickiewicza 46 – dom, pocz. XX w., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny z poddaszem, w fasadzie dwuosiowy ryzalit zwieńczony trójkątnym naczółkiem, dach dwuspadowy kryty dachówką.

Adama Mickiewicza 54 – zespół budynków: dom i budynek gospodarczy, pocz. XX w.

- dom: mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem, z ryzalitem zwieńczonym trójkątnym naczółkiem w fasadzie, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

- budynek gospodarczy: mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Orla

Orla 1 – dom, k. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach czterospadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Przyjaciół Żołnierza

Zabudowa wykształcona po 1915, z wyjątkiem nr 1, 3, 5, 7.

Przyjaciół Żołnierza 1 – dom, ok. 1910, mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, portyk i dwa naczółki w fasadzie, ryzality w elewacjach bocznych, dach mansardowy z facjatami, kryty dachówką ceramiczną.

Przyjaciół Żołnierza 2 – dom, l. 20.-30. XX w., mur., dwukondygnacyjny, na planie kwadratu z ryzalitem w elewacji pld., dach czterospadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Przyjaciół Żołnierza 3 – dom, ok. 1910, mur., jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, na planie nie regularnym, z dwoma ryzalitami, dach mansardowy kryty dachówką ceramiczną.

Przyjaciół Żołnierza 5 – dom, ok. 1910, mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, o zróżnicowanej bryle, z dwoma ryzalitami, dach mansardowy ze szczytem w elewacji frontowej, kryty dachówką ceramiczną.

Przyjaciół Żołnierza 7 – dom, ok. 1910, mur., jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem, na planie nieregularnym, dach mansardowy kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza

Robotnicza 1, 1a – dom, 2 poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, z jednokondygnacyjną przybudówką, dach trójspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 3 – dom, k. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 5 – dom, dawna synagoga (wybud. 1862 r.), na przełomie lat 30 i 40 XX w., przebudowa na budynek mieszkalny, mur., na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach dwuspadowy.

Robotnicza 6 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 7 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 8 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 9 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach naczółkowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 10 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 11 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach naczółkowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 12 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 14 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Robotnicza 16 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy z facjatą, kryty dachówką ceramiczną.

Różana

Różana 8 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Różana 10-12-14 – dom, XIX/XX w., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy z facjatą, kryty dachówką ceramiczną.

Rynek

Wieża ratuszowa – 2 poł. XIV w., 1555 r. po pożarze ratusza w 1623 r. wyższe kondygnacje wieży odbudowane w 1668 r., 1753, 1795 – renowacje wieży; w l. 1934-1938 podczas budowy nowego budynku ratusza remontowana, wtopiona w jego bryłę,

w 1974 r. odbudowana – z założenia Średniowiecznego zachowana jest jedynie dolna część wieży; mur. z cegły, fundamenty kamienne, na rzucie kwadratu, wyżej przechodząca w ośmiobok, sześciokondygnacyjna, kryta ostrosłupowym hełmem z okresu ostatniej przebudowy. Obecnie użytkowana jako wieża zegarowa.

Wpisana do rejestru zabytków nr 1776/1027/L z dn. 11.07.1966 r.

Rynek 2 – dom, poł. XIX w., na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach pulpitowy, w partii oficyny dwuspadowy.

Rynek 4 – dom, poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy.

Rynek 5 – dom, poł. XIX w., na rzucie prostokąta – dawniej dwa budynki, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Szeroka

Szeroka 13 – dom, 1 poł. XIX w., mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy z facjatą, kryty dachówką ceramiczną.

Szeroka 14 – dom, 2. poł. XIX w., mur., na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach pulpitowy z półokrągłym naczółkiem w formie muszli.

Szeroka 15 – dom, ok. 1910, na planie prostokąta, trójkondygnacyjny z poddaszem, dach pulpitowy z lukarnami i szczytem.

Szeroka 26 – dom, XIX/XX w., mur., na planie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach dwuspadowy.

Wpisany do rejestru zabytków nr 827/L z dn. 28.12.1988 r.

Szkolna

Szkolna 2 – dom, pocz. XX w., mur., na rzucie prostokąta, trójkondygnacyjny, dach naczółkowy, kryty dachówką ceramiczną.

Szkolna 6 – dom, 2. poł. XIX w., mur., bryła składa się z dwóch połączonych ze sobą prostokątnych budynków, dwukondygnacyjny, kryty dachami dwuspadowymi.

Tadeusza Kościuszki

Zespół dworca kolejowego, 1874-1900.

Wpisany do rejestru zabytków nr 806/L z dn. 28.12.1987 r.,

- budynek dworca – 1871-1885, mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, o zróżnicowanej bryle – w części środkowej dwukondygnacyjny, boczne – parterowe, na osi płaski ryzalit z trójkątnym szczytem, dach dwuspadowy,
- wieża ciśnień – mur., na planie ośmioboku, trójkondygnacyjna, dach wielospadowy,
- budka dróżnika – mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjna, dach pulpitowy,
- nastawnia I – mur., budynek na planie wieloboku, dwukondygnacyjny, dach wielospadowy kryty dachówką ceramiczną,
- rampy towarowe – mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjne, dach dwuspadowy,
- budynek mieszkalny, ul. Tadeusza Kościuszki 47 – mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy,
- magazyn, dawne WC – mur., na planie nieregularnym, dwukondygnacyjny, dach wielospadowy kryty papą,
- wiata peronowa – konstrukcja stalowa, na planie prostokąta, jednokondygnacyjna, dach pogrążony,
- lokomotywnia – mur., na planie prostokąta, jednokondygnacyjna, dach dwuspadowy i pulpitowy,
- WC – mur., na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjny, dach naczółkowy kryty dachówką ceramiczną,
- nastawnia II – mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach czterospadowy kryty dachówką ceramiczną.

Wrocławska

Wrocławska 15 – dom, budynek w zespole dawnej cukrowni, ok. 1915, mur., na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy.

Zgody

Zgody 1 – dom, XIX/XX w., mur., dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną

Zgody 3 – dom, XIX/XX w., mur., dwukondygnacyjny, dach naczółkowy kryty dachówką ceramiczną.

Zgody 5 – dom, XIX/XX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną.

Zgody 6 – dom, XIX/XX w., mur., na planie prostokąta, z oficyną – ob. Nr 8, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy z lukarnami i oknami powiekowymi, kryty dachówką ceramiczną.

Zgody 7 – dom, XIX/XX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy, kryty dachówką ceramiczną.

Zgody 12 – dawna szkoła ewangelicka, obecnie Dom Zakonny Zgromadzenia Sióstr Św. Jadwigi, 1. XIX w., 1. 80. XX w., mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach dwuspadowy.

Zjednoczenia

Zjednoczenia 8 – dom, ok. 1910, mur., na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, dach naczółkowy kryty dachówką ceramiczną.

Na terenie gminy znajdują się również ciekawe przykłady architektury technicznej w postaci mostów i wiaduktów.

Most drogowy na Odrze z przyczółkami brzegowymi o charakterze obronnym na wschodnim i zachodnim brzegu

Projektowany w 1899 r., wybudowany w latach 1901-1903, projekt Keller i Schnapp, w 1945 r. uszkodzony, 1946 odbudowany, 1975-1976 wymiana pomostu z drewnianego na żelbetowy, remontowany 1997-1998. Most ośmioprzęsłowy, zabudowany ze stalowych, nitowanych dźwigarów typu Gerbera. Dwa przyczółki

ceglane, w formie dwukondygnacyjnych bastionów z otworami strzelniczymi zwieńczonych krenelażem. Po stronie płn.-zach. kamienny relikw przyczółka starszego mostu – zapewne pochodzące z istniejącego tu od 1850 drewnianego mostu o konstrukcji wieszarowej z jednym przesłem zwodzonym, rozebranego w 1900.

Rogatka po zachodniej stronie mostu drogowego na Odrze

Obecnie magazyn Zarządu Odrzańskiej Drogi Wodnej oraz lokal handlowy „Rolmasz”, ul. Wołowska 61 – ok. 1905 r., mur., ceglana, dwukondygnacyjna, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną.

Most kolejowy na Odrze

Wybudowany w 1874 r., w 1898 r. na starszych filarach wzniesiono drugi, w 1913 rozbudowany – poprowadzona trzecią nitkę mostu, w 1945 uszkodzony został filar podtrzymujący przesło żeglowne, odbudowany jako pojedynczy, prowadzący jedyną nitkę torów, w 1982 r. odbudowano w nowym kształcie most pod drugi tor.

Most na Zimnicy

W ciągu ul. Mickiewicza – ok. poł. XIX w., kamienno-ceglany jednoprzęsłowy z ażurową balustradą.

Opis obiektów na podstawie opracowania „Studium historyczno – urbanistyczne Tom I – tekst opracowany przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu oraz opracowania własnego.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Buszkowice

- wiatrak koźlak, poł. XIX, nr rej.: 601/L z 14.04.1981

Chełmek Wołowski

- park, XIX/XX, nr rej.: 665/L z 27.12.1983

Dębiec

- park, 2 poł. XVIII, pocz. XX, nr rej.: 534/L z 19.06.1979

Dłużyce

- kościół fil. p.w. MB Różańcowej (Chrystusa Króla?), XV-XX,

nr rej.: 491 z 23.022.1959

- zespół pałacowy, XVII-XX:

- park, nr rej.: 541/L z 19.06.1979

Dziesław

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat. fil. p.w. Wniebowzięcia NMP, (XIV, k. XVII) 1865,

nr rej.: A/1014 z 1.06.2007

- cmentarz przykościelny, XV-XIX, nr rej.: 886/L z 16.02.1990

- zespół pałacowy, XVIII-XIX:

- pałac, nr rej.: 1763 z 11.07.1966

- park, nr rej.: 540/L z 19.06.1979

Dziewin

- kościół fil. p.w. św. Piotra i Pawła, XIV, XVII, nr rej.: 1762 z 11.07.1966

- cmentarz przykościelny, nr rej.: 887/L z 16.02.1990

- zespół pałacowy i folwarczny:

- pałac, 1558-66, 1700, XX, nr rej.: 1057 z 27.01.1964

- park, pocz. XVIII, 2 poł. XIX, nr rej.: 542/L z 19.06.1974

- folwark, nr rej.: 71/A/1-9/01 z 28.12.2001:

- 2 oficyny, 2 poł. XVIII

- pawilon (I), XVII (ruina?)

- pawilon (II), 2 poł. XIX

- stajnia z bramą, pocz. XX

- stodoła, 2 poł. XIX

- czworak, XIX/XX
- lodownia, poł. XIX
- piec chlebowy, XIX/XX

Jurcz

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat., fil. p.w. Najśw. Serca Jezusa, mur/szach., pocz. XVIII,

nr rej.: 1767 z 11.07.1966

- park, poł. XVIII, 2 poł. XIX, nr rej.: 661/L z 27.12.1983

Lasowice

- park, 1 poł. XIX, nr rej.: 662/L z 27.12.1983

Parszowice

- kościół fil. p.w. Świętej Rodziny, 1500, nr rej.: 402 z 24.11.1956
- cmentarz przykościelny, nr rej.: 889/L z 16.02.1990

Przychowa

- kościół p.w. św. Wawrzyńca, XVIII, nr rej.: 590/L z 14.04.1981
- cmentarz przykościelny, XIII, nr rej.: 870/L z 16.02.1990
- park, 2 poł. XIX, nr rej.: 444/L z 22.09.1976

Redlice

- park, poł. XIX, XX, nr rej.: 660/L z 27.12.1983

Ręszów

- kościół fil. p.w. Narodzenia NMP, XVII, nr rej.: 1772 z 11.07.1966
- cmentarz przykościelny, nr rej.: 888/L z 16.02.1990
- zespół pałacowy, 2 poł. XVIII-XIX, nr rej.: 739/L z 26.06.1986:
- pałac

- oficyna
- spichrz
- obora
- stodoła
- park, nr rej.: 483/L z 22.09.1976

Ścinawa

- ośrodek starego miasta, 1215, nr rej.: 1944 z 17.05.1967
- kościół par. p.w. Podwyższenia Krzyża, XV, nr rej.: 696 z 16.05.1960
- cmentarz Żydowski, poł. XIX, ul. Młynarska, nr rej.: 750/L z 28.12.1987
  - mury miejskie, XIV-XV, nr rej.: 1186 z 10.12.1964
  - wieża ratusza, XV, nr rej.: 1186 z 10.12.1964
- zespół dworca PKP, 1874-1900, nr rej.: 806/L z 28.12.1987:
  - dworzec
  - wieża ciśnień
  - budka dróżnika
  - nastawnia
  - parterowe rampy kolejowe
  - 2 budynki mieszkalno-biurowe
  - magazyn i WC
- dom, ul. Głogowska 8/10, pocz. XX, nr rej.: 826/L z 28.12.1988
- szkoła, ul. Kościuszki 1, 1903, nr rej.: A/1044/1-2 z 4.02.2008
  - budynek sanitariatów, j.w.
- dom, ul. Szeroka 14, XIX/XX, nr rej.: 828/L z 28.12.1988
- dom, ul. Szeroka 26, XIX/XX, nr rej.: 827/L z 28.12.1988

- dom, ul. Świerczewskiego 8, XIX/XX, nr rej.: 830/L z 28.12.1988 [ob. ul. Jana Pawła II]
- dom, ul. Świerczewskiego 17, XIX/XX, nr rej.: 829/L z 28.12.1988 [ob. ul. Jana Pawła II]

Tymowa

- kościół ewangelicki, ob. rzym.-kat par. p.w. MB Bolesnej, szach., XVIII

nr rej.: 1959 z 2.08.1969

- cmentarz przykościelny, nr rej.: 935/L z 16.02.1990

- kościół pomocniczy p.w. Matki Boskiej Bolesnej, 1 poł. XIV, 1500, 1968,

nr rej.: 502 z 24.08.1959

- cmentarz przykościelny, nr rej.: 934/L z 16.02.1990

Wielowieś

- kościół ewangelicki, ob. rzym.kat. par. p.w. Narodzenia NMP, 1721,

nr rej.: 1778 z 11.07.1966

- mauzoleum rodziny Schulz, 1856, nr rej.: 136/A/02 z 1.10.2002

- cmentarz przykościelny, XIV, nr rej.: 890/L z 16.02.1990

Zaborów

- kościół par. p.w. Wniebowzięcia NMP, XIV/XV, 1869-70, nr rej.: 1780 z 11.07.1966

- cmentarz przykościelny, nr rej.: 891/L z 16.02.1990

- cmentarz par., 2 poł. XIX, nr rej.: 892/L z 16.02.1990

- zespół pałacowy, XVIII-XIX:

- pałac (ruina), nr rej.: 276 z 11.05.1951

- park, nr rej.: A/3457/536/L z 16.06.1979

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomych województwa dolnośląskiego

**WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI
ZABYTKÓW Z TERENU GMINY ŚCINAWA (pogrubione – wpis do rejestru)**

L.p.	miejsowość	obiekt	adres	nr
1	Buszkowice	świątlica wiejska		
2	Buszkowice	budynek mieszkalny		1
3	Buszkowice	budynek mieszkalny		8
4	Buszkowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		9
5	Buszkowice	budynek mieszkalny		9
6	Buszkowice	obora		9
7	Buszkowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		11
8	Buszkowice	budynek mieszkalny		11
9	Buszkowice	budynek mieszkalno - gospodarczy		11
10	Buszkowice	obora		11
11	Buszkowice	stodoła		11
12	Buszkowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		12
13	Buszkowice	budynek mieszkalny		12
14	Buszkowice	obora		12
15	Buszkowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		15
16	Buszkowice	budynek mieszkalny		15
17	Buszkowice	obora I		15
18	Buszkowice	obora II		15
19	Buszkowice	stodoła		15
20	Buszkowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		17
21	Buszkowice	budynek mieszkalny		17
22	Buszkowice	obora		17
23	Buszkowice	budynek mieszkalny		18
24	Buszkowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		33
25	Buszkowice	budynek mieszkalny		33
26	Buszkowice	obora		33
27	Buszkowice	wiatrak (koźlak)		
28	Chelmek Wołowski	park		
29	Chelmek Wołowski	budynek mieszkalny		29
30	Chelmek Wołowski	budynek mieszkalny		30
31	Chelmek Wołowski	budynek stacji kolejowej		
32	Dąbrowa Środkowa	zespół mieszkalno - gospodarczy:		17
33	Dąbrowa Środkowa	budynek mieszkalny		17
34	Dąbrowa Środkowa	obora		17
35	Dąbrowa Środkowa	stodoła		17
36	Dębiec	park		
37	Dłużyce	zespół kościelny:		

38	Dłużyce	kościół parafialny pw. Chrystusa Króla		
39	Dłużyce	kaplica grobowa rodziny Eggers		
40	Dłużyce	cmentarz przykościelny		
41	Dłużyce	zespół dworski:		41a
42	Dłużyce	czworak i oranżeria		41a
43	Dłużyce	budynek mieszkalny		41a
44	Dłużyce	czworak		41a
45	Dłużyce	spichlerz		41a
46	Dłużyce	obora		41a
47	Dłużyce	obora II		41a
48	Dłużyce	stodoła		41a
49	Dłużyce	trzy bramy wjazdowe na folwark		
50	Dłużyce	ruiny altany		
51	Dłużyce	oranżeria		
52	Dłużyce	park		
53	Dłużyce	stodoła	w zagrodzie	4
54	Dłużyce	budynek mieszkalny		5
55	Dłużyce	budynek mieszkalny		6
56	Dłużyce	budynek mieszkalny		9
57	Dłużyce	zespół mieszkalno - gospodarczy:		12
58	Dłużyce	budynek mieszkalny		12
59	Dłużyce	stodoła		12
60	Dłużyce	budynek gospodarczy		12
61	Dłużyce	zespół budynków gospodarczych:		17
62	Dłużyce	budynek gospodarczy		17
63	Dłużyce	stodoła		17
64	Dłużyce	budynek mieszkalno - usługowy		15
65	Dziesław	kościół pw. Wniebowzięcia NMP		
66	Dziesław	cmentarz przykościelny		
67	Dziesław	zespół dawnej plebanii:		29
68	Dziesław	plebania, ob. dom mieszkalny		29
69	Dziesław	budynek gospodarczy		29
70	Dziesław	zespół pałacowy:		
71	Dziesław	pałac		
72	Dziesław	oranżeria		
73	Dziesław	bramy ogrodzeniowe		
74	Dziesław	park		
75	Dziesław	budynek mieszkalny		26
76	Dziewin	zespół kościelny:		
77	Dziewin	kościół filialny pw. św. Piotra i Pawła		
78	Dziewin	cmentarz przykościelny		
79	Dziewin	mur cmentarny		

80	Dziewin	pałac		
81	Dziewin	zespół folwarczny przy pałacu:		
82	Dziewin	oficyna pałacowa zach.		41
83	Dziewin	oficyna pałacowa wsch.		43
84	Dziewin	pawilon	po pd-zach. stronie pałacu	
85	Dziewin	pawilon	po pn-zach. stronie pałacu	
86	Dziewin	budynek ze stajnią, mieszkaniem, bramą		
87	Dziewin	budynek ze stodołą, stajnią, magazynem		
88	Dziewin	czworak		
89	Dziewin	lodownia		
90	Dziewin	piec chlebowy		
91	Dziewin	ruiny pawilonu przy pałacu		
92	Dziewin	pawilon, ob. chlewik	przy pałacu	
93	Dziewin	dom administratora	przy pałacu	
94	Dziewin	dwojak, budynek ogrodników		
95	Dziewin	stajnia, budynek mieszkalny, brama wjazdowa		
96	Dziewin	budynek gospodarczy		
97	Dziewin	obora majątku pałacowego		
98	Dziewin	park		
99	Dziewin	zespół folwarku:		36
100	Dziewin	budynek mieszkalno - gospodarczy		
101	Dziewin	obora		
102	Dziewin	zespół budynków gospodarczych:		4
103	Dziewin	budynek gospodarczy		4
104	Dziewin	stodoła		4
105	Dziewin	stodoła	w gospodarstwie	7
106	Dziewin	budynek gospodarczy	przy sklepie	
107	Dziewin	budynek mieszkalny		41
108	Jurcz	kościół filialny pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa		
109	Jurcz	cmientarz przykościelny		
110	Jurcz	park		
111	Krzyżowa	zespół budynków gospodarczych:		10
112	Krzyżowa	budynek gospodarczy		10
113	Krzyżowa	budynek inwentarski		10
114	Krzyżowa	zespół budynków gospodarczych:		12
115	Krzyżowa	budynek inwentarski		12

116	Krzyżowa	stodoła		12
117	Krzyżowa	budynek mieszkalny		22
118	Lasowice	zespół dworski:		46
119	Lasowice	oficyna mieszkalna		46
120	Lasowice	brama wjazdowa		
121	Lasowice	park		
122	Lasowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		9
123	Lasowice	budynek mieszkalny		9
124	Lasowice	budynek mieszkalno - gospodarczy		9
125	Lasowice	stodoła		9
126	Lasowice	budynek mieszkalno - gospodarczy		9
127	Parszowice	kościół filialny p.w. Świętej Rodziny		
128	Parszowice	cmentarz przykościelny		
129	Parszowice	mur cmentarny		
130	Parszowice	zespół folwarku:		84
131	Parszowice	dom zarządcy		84
132	Parszowice	budynek gospodarczy		84
133	Parszowice	budynek mieszkalno - gospodarczy		84
134	Parszowice	hydrofornia		84
135	Parszowice	budynek inwentarski		84
136	Parszowice	budynek mieszkalny		3
137	Parszowice	budynek mieszkalny		5
138	Parszowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		7
139	Parszowice	budynek mieszkalny		7
140	Parszowice	budynek gospodarczy		7
141	Parszowice	budynek gospodarczy i stodoła		7
142	Parszowice	budynek mieszkalny		8
143	Parszowice	budynek mieszkalny		9
144	Parszowice	budynek mieszkalny		11
145	Parszowice	budynek mieszkalny		13
146	Parszowice	budynek mieszkalny		16
147	Parszowice	budynek mieszkalny		22
148	Parszowice	budynek mieszkalny		31
149	Parszowice	budynek mieszkalny		66
150	Parszowice	budynek mieszkalny		68
151	Parszowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		69
152	Parszowice	budynek mieszkalny		69
153	Parszowice	obora		69
154	Parszowice	stodoła		69
155	Parszowice	zespół mieszkalno - gospodarczy:		71
156	Parszowice	budynek mieszkalny		71
157	Parszowice	obora		71

158	Parszowice	budynek mieszkalny		71
159	Parszowice	budynek mieszkalny		71
160	Przychowa	zespół kościelny:		
161	Przychowa	kościół filialny pw. św. Wawrzyńca		
162	Przychowa	mur cmentarny		
163	Przychowa	cmentarz przykościelny		
164	Przychowa	bramy w murze cmentarnym		
165	Przychowa	zespół pałacowy:		3 i 5
166	Przychowa	oficyna (dom zarządcy?)		
167	Przychowa	budynek mieszkalny z wozownią		
168	Przychowa	budynek mieszkalno - gospodarczy		
169	Przychowa	stodoła		
170	Przychowa	ruiny stajni		
171	Przychowa	park	przy ruinie pałacu	
172	Przychowa	zespół mieszkalno - gospodarczy:		11
173	Przychowa	budynek mieszkalny		11
174	Przychowa	obora		11
175	Przychowa	budynek mieszkalny		12
176	Przychowa	budynek mieszkalny		14
177	Przychowa	budynek mieszkalno - gospodarczy		22
178	Przychowa	zespół mieszkalno - gospodarczy:		26
179	Przychowa	budynek mieszkalny		26
180	Przychowa	obora		26
181	Przychowa	zespół mieszkalno - gospodarczy:		38
182	Przychowa	budynek mieszkalny		38
183	Przychowa	budynek gospodarczy		38
184	Redlice	zespół pałacowy:		
185	Redlice	pałac		
186	Redlice	budynek gospodarczy I		
187	Redlice	budynek gospodarczy II		
188	Redlice	budynek gospodarczy III		
189	Redlice	budynek mieszkalny		12
190	Redlice	park		
191	Ręszów	zespół kościelny:		
192	Ręszów	kościół filialny pw. Narodzenia NMP		
193	Ręszów	cmentarz przykościelny		
194	Ręszów	mur cmentarny		
195	Ręszów	zespół pałacowy:		
196	Ręszów	pałac		
197	Ręszów	oficyna mieszkalno - gospodarcza		43b-43c
198	Ręszów	spichlerz		

199	Ręszów	obora		
200	Ręszów	stodoła		
201	Ręszów	park		
202	Ręszów	budynek mieszkalny		18
203	Ręszów	budynek mieszkalny		22
204	Ręszów	zespół dawnej pastorówki:		23
205	Ręszów	budynek mieszkalny		23
206	Ręszów	stodoła		23
207	Ręszów	budynek mieszkalny		27
208	Sitno	zespół mieszkalno - gospodarczy:		12
209	Sitno	budynek mieszkalny		12
210	Sitno	budynek gospodarczy		12
211	Sitno	budynek mieszkalny		17
212	Ścinawa	kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego		
213	Ścinawa	dom parafialny	pl. Kościelny	5
214	Ścinawa	budynek gospodarczy	pl. Kościelny	5
215	Ścinawa	cmentarz poewangelicki		
216	Ścinawa	cmentarz katolicki		
217	Ścinawa	cmentarz przyklasztorny		
218	Ścinawa	cmentarz parafialny		
219	Ścinawa	cmentarz żydowski	ul. Młynarska	
220	Ścinawa	mury miejskie		
221	Ścinawa	park miejski	ul. Spacerowa / Kościuszki	
222	Ścinawa	park miejski	ul. Świerczewskiego / Kościuszki	
223	Ścinawa	promenada	d. wał fosy	
224	Ścinawa	wieża ratusza		
225	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Stefana Batorego	22
226	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Chobieńska	5
227	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Chobieńska	9
228	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Chobieńska	13
229	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Chobieńska	29
230	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Chobieńska	33
231	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Chobieńska	39
232	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Głogowska	1
233	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Głogowska	5
234	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Głogowska	8/10
235	Ścinawa	zespół budynków użyteczności publicznej:	ul. Jana Pawła II	6, 6a
236	Ścinawa	budynek użyteczności publicznej	ul. Jana Pawła II	6
237	Ścinawa	d. kasa oszczędności, ob. dom mieszkalny	ul. Jana Pawła II	6a
238	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Jana Pawła II	8
239	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Jana Pawła II	11
240	Ścinawa	zespół szpitala	ul. Jana Pawła II	12

241	Ścinawa	budynek mieszkalny	pl. Kościelny	1, 2, 3
242	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Kościelna	9
243	Ścinawa	zespół d. Seminarium Nauczycielskiego:	ul. Kościuszki	1
244	Ścinawa	szkoła	ul. Kościuszki	1
245	Ścinawa	budynek sanitariatów	ul. Kościuszki	1
246	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki	2
247	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki	6
248	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki	12
249	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Kościuszki	47
250	Ścinawa	dom dziecka	ul. Królowej Jadwigi	3-5
251	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Królowej Jadwigi	7
252	Ścinawa	budynek ZE Legnica	ul. Królowej Jadwigi	8
253	Ścinawa	budynek produkcyjno - biurowy - zespół mleczarni	ul. Legnicka	2
254	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Lipowa	6
255	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Lipowa	8
256	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Lipowa	17
257	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Lipowa	19
258	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Lubińska	11
259	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Lubińska	12
260	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	18/20
261	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. 1 Maja	26
262	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	5
263	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	7
264	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	8
265	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	10
266	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	11
267	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	12
268	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	13
269	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	14
270	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	15
271	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	16
272	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	17
273	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	18
274	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	19
275	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	20
276	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	21
277	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	24
278	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	26
279	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	28
280	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	30
281	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	32
282	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	34
283	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	37
284	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	38
285	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	46
286	Ścinawa	zespół budynków:	ul. Mickiewicza	54

287	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Mickiewicza	54
288	Ścinawa	budynek gospodarczy	ul. Mickiewicza	54
289	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Orla	1
290	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Przyjaciół Żołnierza	1
291	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Przyjaciół Żołnierza	2
292	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Przyjaciół Żołnierza	3
293	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Przyjaciół Żołnierza	5
294	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Przyjaciół Żołnierza	7
295	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	1, 1a
296	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	3
297	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	5
298	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	6
299	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	7
300	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	8
301	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	9
302	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	10
303	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	11
304	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	12
305	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	14
306	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Robotnicza	16
307	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Różana	8
308	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Różana	10-12-14
309	Ścinawa	budynek mieszkalny	Rynek	2
310	Ścinawa	budynek mieszkalny	Rynek	4
311	Ścinawa	budynek mieszkalny	Rynek	5
312	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Szeroka	13
313	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Szeroka	14
314	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Szeroka	15
315	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Szeroka	26
316	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Szkolna	2
317	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Szkolna	6
318	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Jana Pawła II	2
319	Ścinawa	budynek mieszkalny	Ul. Świerczewskiego	17
320	Ścinawa	budynek mieszkalny	Ul. Świerczewskiego	8
321	Ścinawa	willa	ul. Władysława Jagiełły	14
322	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Zgody	1
323	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Zgody	3
324	Ścinawa	d. szkoła ewangelicka, ob.. biblioteka parafialna	ul. Zgody	4
325	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Zgody	5
326	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Zgody	6/8
327	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Zgody	7
328	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Zjednoczenia	8
329	Ścinawa	most drogowy	na rzece Odrze	
330	Ścinawa	zespół dworca	ul. Witosa W.	
331	Ścinawa	budynek dworca	ul. Witosa W.	
332	Ścinawa	wieża ciśnień	ul. Witosa W.	
333	Ścinawa	budka dróżnika	ul. Witosa W.	

334	Ścinawa	nastawnia	ul. Witosa W.	
335	Ścinawa	parterowe rampy towarowe	ul. Witosa W.	
336	Ścinawa	budynek mieszkalno - biurowy I	ul. Witosa W.	
337	Ścinawa	budynek mieszkalno - biurowy II	ul. Witosa W.	
338	Ścinawa	magazyn	ul. Witosa W.	
339	Ścinawa	budynek WC	ul. Witosa W.	
340	Ścinawa	wiata peronowa		
341	Ścinawa	lokomotywnia		
342	Ścinawa	nastawnia II		
343	Ścinawa	budynek mieszkalny	ul. Wrocławska	15
344	Ścinawa	budynek produkcyjny - zespół mleczarni	ul. Legnicka	2
345	Ścinawa	d. szkoła ewangelicka	ul. Lipowa	1
346	Ścinawa	zespół budynków przetwórstwa owoców:	ul. 1 Maja	28
347	Ścinawa	budynek administracyjny - produkcyjny	ul. 1 Maja	28
348	Ścinawa	budynek produkcyjny	ul. 1 Maja	28
349	Ścinawa	bunkier	przy moście (na lewym brzegu odry)	
350	Ścinawa	bunkier	przy moście (na prawym brzegu odry)	
351	Ścinawa	rogatka	po zach. str. mostu	
352	Ścinawa	most kolejowy	na Odrze	
353	Ścinawa	most	na Zimnicy	
354	Turów	zespół folwarku:		21
355	Turów	dom zarządcy		21
356	Turów	stodoła i budynek wagi		21
357	Turów	stodoła II		21
358	Turów	obora I		21
359	Turów	obora II		21
360	Turów	obora III		21
361	Turów	założenie parkowe	dz. 73/1, 73/2, 73/3, 73/4, 73/5, 76/1	
362	Turów	budynek mieszkalny		3
363	Turów	budynek mieszkalno - gospodarczy		4
364	Turów	budynek gospodarczy	w zagrodzie	12
365	Tymowa	kościół parafialny pw. Matki Boskiej Bolesnej		121
366	Tymowa	cmentarz przykościelny		77
367	Tymowa	kościół pomocniczy pw. Matki Bożej Królowej		
368	Tymowa	cmentarz parafialny		
369	Tymowa	kapliczka przydrożna		130
370	Tymowa	zespół dworski:		
371	Tymowa	dwór		
372	Tymowa	oficyna mieszkalna		

373	Tymowa	wozownia		
374	Tymowa	park		
375	Tymowa	zespół folwarku:		
376	Tymowa	dom zarządcy		
377	Tymowa	obora		
378	Tymowa	stajnia		
379	Tymowa	stodoła		
380	Tymowa	obora II		
381	Tymowa	spichlerz		
382	Tymowa	budynek mieszkalny		10
383	Tymowa	budynek mieszkalny		11
384	Tymowa	budynek mieszkalny		20
385	Tymowa	budynek mieszkalny		21
386	Tymowa	budynek mieszkalny		22
387	Tymowa	budynek mieszkalny		26
388	Tymowa	budynek mieszkalny		30
389	Tymowa	budynek mieszkalny		31
390	Tymowa	budynek mieszkalny		54
391	Tymowa	budynek mieszkalny		72
392	Tymowa	budynek mieszkalny		81
393	Tymowa	budynek mieszkalny		85
394	Tymowa	budynek mieszkalny		108
395	Tymowa	zespół mieszkalno - gospodarczy:		109
396	Tymowa	budynek mieszkalny		109
397	Tymowa	obora		109
398	Tymowa	stodoła		109
399	Tymowa	zespół mieszkalno - gospodarczy:		113
400	Tymowa	budynek mieszkalny		113
401	Tymowa	obora		113
402	Tymowa	budynek mieszkalny		119
403	Tymowa	budynek mieszkalny		143
404	Tymowa	budynek mieszkalny		145
405	Tymowa	budynek mieszkalny		146
406	Tymowa	budynek mieszkalny, (słupy bramne z posągami lwów)		150
407	Tymowa	budynek mieszkalny		152
408	Tymowa	budynek mieszkalny		153
409	Wielowieś	kościół parafialny pw. Narodzenia NMP		69
410	Wielowieś	cmentarz parafialny		
411	Wielowieś	mauzoleum rodziny Scholz		
412	Wielowieś	zespół pałacowy:		22
413	Wielowieś	pałac		22
414	Wielowieś	oficina mieszkalno - gospodarcza		22
415	Wielowieś	park krajobrazowy		22

416	Wielowieś	zespół mieszkalno - gospodarczy:		26
417	Wielowieś	budynek mieszkalny		26
418	Wielowieś	obora		26
419	Wielowieś	stodoła		26
420	Wielowieś	budynek mieszkalny		28
421	Wielowieś	budynek mieszkalny		33
422	Wielowieś	budynek mieszkalny		66
423	Wielowieś	budynek mieszkalny		72
424	Wielowieś	budynek mieszkalny		73
425	Zaborów	kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP		
426	Zaborów	cmentarz przykościelny		
427	Zaborów	cmentarz parafialny		
428	Zaborów	zespół pałacowy:		
429	Zaborów	dwór		
430	Zaborów	ruina oficyny mieszkalnej		45
431	Zaborów	oficyna mieszkalna		33/37
432	Zaborów	budynek mieszkalno - gospodarczy I		39
433	Zaborów	budynek mieszkalno - gospodarczy II		39
434	Zaborów	park podworski		
435	Zaborów	zespół mieszkalno - gospodarczy:		27
436	Zaborów	budynek mieszkalny		27
437	Zaborów	obora		27
438	Zaborów	budynek gospodarczy		27
439	Zaborów	stodoła		27
440	Zaborów	budynek mieszkalny		31
441	Zaborów	budynek mieszkalny		32
442	Zaborów	budynek mieszkalny		40
443	Zaborów	budynek mieszkalny		58
444	Zaborów	budynek gospodarczy		61
445	Zaborów	budynek mieszkalno - gospodarczy		62
446	Zaborów	budynek mieszkalno - gospodarczy		64
447	Zaborów	budynek mieszkalno - gospodarczy		63

6.3 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie gminy Ścinawa istnieje spora ilość zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, które zostały wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Związane jest to z wielowiekową tradycją osadniczą na tych terenach.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne. W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konieczność ochrony stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, wyznaczonych stref ochrony stanowisk obowiązuje na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

Wykaz stanowisk wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

L.p.	Miejscowość	Numer	Chronologia / Datowanie
1	Buszkowice	1/5/72-23	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne
2	Buszkowice	2/6/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
3	Buszkowice	3/7/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
4	Buszkowice	4/8/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy
5	Buszkowice	5/9/72-23	pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa
6	Buszkowice	6/10/72-23	chronologia nieokreślona / osada
7	Buszkowice	7/11/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
8	Buszkowice	8/12/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
9	Buszkowice	9/13/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
10	Buszkowice	10/14/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada
11	Buszkowice	11/15/72-23	pradzieje / ślad osadnictwa

12	Buszkowice	12/16/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
13	Buszkowice	13/17/72-23	osadnictwa późne średniowiecze XIII-XIV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
14	Buszkowice	14/18/72-23	osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
15	Buszkowice	15/19/72-23	osadnictwa
16	Buszkowice	16/20/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
17	Buszkowice	17/21/72-23	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa
18	Buszkowice	18/22/71-22	chronologia nieokreślona / osada
19	Buszkowice	19/23/72-23	chronologia nieokreślona / osada późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
20	Buszkowice	20/24/72-23	średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
21	Buszkowice	21/25/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
22	Buszkowice	22/26/72-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
23	Buszkowice	23/27/72-23	średniowiecze IX-XI / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIII-XIV / osada; późne średniowiecze /
24	Chełmek Wołowski	1/12/72-22	grodzisko stożkowate późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
25	Chełmek Wołowski	2/114/72-22	osadnictwa
26	Chełmek Wołowski	3/121/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
27	Chełmek Wołowski	4/136/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
28	Chełmek Wołowski	5/137/72-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
29	Chełmek Wołowski	6/138/72-22	osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza
30	Chełmek Wołowski	7/140/72-22	młodsza / osada
31	Chełmek Wołowski	8/141/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
32	Chełmek Wołowski	9/153/72-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa
33	Chełmek Wołowski	10/154/72-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa
34	Chełmek Wołowski	81/155/72-22	halsztat / cmentarzysko ciałopalne
35	Dziesław	1/13/72-22	chronologia nieokreślona / osada
36	Dziesław	2/17/72-22	wczesne średniowiecze IX-X / osada; wczesne średniowiecze / osada
37	Dziesław	3/53/72-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa

		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / osada; laten
38	Dziesław	4/54/72-22 późny / osada
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
39	Dziesław	5/55/72-22 osadnictwa
40	Dziesław	6/56/72-22 pradzieje / osada; laten II-I p.n.e. / osada
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
		średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
41	Dziesław	7/57/72-22 osadnictwa
42	Dziesław	8/60/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
43	Dziesław	9/61/72-22 osadnictwa
44	Dziesław	10/62/72-22 późne średniowiecze / grodzisko stożkowate
		późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza
45	Dziesław	11/63/72-22 starsza / osada
		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze faza
46	Dziesław	12/64/72-22 młodsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
47	Dziesław	13/65/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
48	Dziesław	14/66/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
49	Dziesław	15/67/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
50	Dziesław	16/68/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
51	Dziesław	17/69/72-22 osadnictwa
		wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje /
52	Dziesław	18/72/72-22 ślad osadnictwa
		wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje /
53	Dziesław	19/73/72-22 ślad osadnictwa
54	Dziesław	20/131/72-22 pradzieje / osada; okres wpływów rzymskich? / osada
55	Dziesław	21/132/72-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; okres wpływów
56	Dziesław	22/133/72-22 rzymskich późny / ślad osadnictwa
57	Dziesław	23/134/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa; epoka brązu / ślad osadnictwa
58	Dziesław	24/135/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; chronologia
59	Dziesław	25/85/72-22 nieokreślona / ślad osadnictwa
60	Dziesław	26/130/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; wczesne

		średniowiecze faza młodsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa	
61	Dziesław	27/156/72-22	wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa
62	Dziesław	28/157/72-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa
63	Dziesław	29/158/72-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa
64	Dziewin	1/25/74-23	epoka kamienia – epoka brązu I / ślad osadnictwa
65	Dziewin	2/26/74-23	epoka kamienia – epoka brązu I / ślad osadnictwa
66	Dziewin	3/27/74-23	chronologia nieokreślona / osada
67	Dziewin	4/28/74-23	średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe; laten / osada wczesne średniowiecze IX-XI / osada; chronologia nieokreślona /
68	Dziewin	5/29/74-23	osada
69	Dziewin	6/30/74-23	średniowiecze / osada wczesne średniowiecze? / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad
70	Dziewin	7/31/74-23	osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada średniowiecze / cmentarzysko; wczesne średniowiecze / osada; okres
71	Dziewin	8/32/74-23	wpływów rzymskich / ślad osadnictwa; pradzieje / osada? średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada; chronologia nieokreślona /
72	Dziewin	9/33/74-23	osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze? / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa; chronologia
73	Dziewin	10/34/74-23	nieokreślona / osada
74	Dziewin	11/35/74-23	pradzieje / ślad osadnictwa
75	Dziewin	12/36/74-23	średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich późny /
76	Dziewin	13/37/74-23	osada
77	Dziewin	14/38/74-23	średniowiecze / ślad osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada;
78	Dziewin	15/39/74-23	pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
79	Dziewin	16/40/74-23	osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad
80	Dziewin	17/41/74-23	osadnictwa wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad
81	Dziewin	18/42/74-23	osadnictwa

		okres wpływów rzymskich / osada; pradzieje / ślad osadnictwa;
82	Dziewin	19/43/74-23 epoka kamienia / ślad osadnictwa
83	Dziewin	20/44/74-23 pradzieje / osada; wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada; chronologia nieokreślona / osada; neolit / osada wczesne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa; neolit? /
84	Dziewin	21/45/74-23 ślad osadnictwa
85	Dziewin	22/61/74-23 epoka brązu / cmentarzysko?
86	Dziewin	23/62/74-23 neolit / ślad osadnictwa
87	Dąbrowa Dolna	1/10/73-22 chronologia nieokreślona / osada
88	Dąbrowa Dolna	2/8/73-22 epoka brązu III / cmentarzysko ciałopalne
89	Dąbrowa Dolna	3/9/73-22 chronologia nieokreślona / osada; neolit / osada
90	Dąbrowa Dolna	4/42/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
91	Dąbrowa Dolna	5/43/73-22 pradzieje / ślad osadnictwa
92	Dąbrowa Dolna	6/44/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
93	Dąbrowa Dolna	7/45/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
94	Dąbrowa Dolna	8/46/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
95	Dąbrowa Dolna	9/47/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
96	Dąbrowa Dolna	10/61/73-22 pradzieje / ślad osadnictwa
97	Dąbrowa Dolna	11/96/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
98	Dąbrowa Dolna	12/97/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
99	Dąbrowa Dolna	13/104/73-22 pradzieje / nieokreślona
100	Dąbrowa Dolna	14/105/73-22 średniowiecze / ślad osadnictwa
101	Dąbrowa Dolna	15/106/73-22 epoka brązu / nieokreślona
102	Dębiec	1/26/73-22 pradzieje / ślad osadnictwa; neolit – epoka brązu II / ślad osadnictwa
103	Dębiec	2/25/73-22 chronologia nieokreślona / osada; epoka brązu / skarb
104	Dębiec	3/27/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / osada
105	Dębiec	4/50/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
106	Dębiec	5/72/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
107	Dębiec	6/87/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
108	Dębiec	7/88/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
109	Dębiec	8/91/73-22 wczesne średniowiecze IX-X / osada
110	Dębiec	9/92/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa

		wczesne średniowiecze XII-XIII / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
111 Dębiec	10/93/73-22	osadnictwa; chronologia nieokreślona / punkt osadniczy
112 Dębiec	11/94/73-22	pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
113 Dębiec	12/102/73-22	osadnictwa
114 Dębiec	13/103/73-22	pradzieje / ślad osadnictwa
115 Dębiec	14/107/73-22	epoka brązu / ślad osadnictwa
		wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka brązu IV-V –
116 Dłużyce	1/9/74-23	halsztat / cmentarzysko ciałopalne; pradzieje / ślad osadnictwa
117 Dłużyce	2/10/74-23	epoka kamienia – epoka brązu I / ślad osadnictwa
118 Dłużyce	3/60/74-23	halsztat / ślad osadnictwa
		wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada;
119 Dłużyce	4/11/74-23	chronologia nieokreślona / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa
120 Dłużyce	5/12/74-23	epoka kamienia – epoka brązu I / ślad osadnictwa
121 Dłużyce	6/13/74-23	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne
122 Dłużyce	7/14/74-23	wczesne średniowiecze IX-XI / osada
123 Dłużyce	8/15/74-23	średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
		wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada;
124 Dłużyce	9/16/74-23	pradzieje / ślad osadnictwa
		średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada;
125 Dłużyce	10/17/74-23	okres wpływów rzymskich / osada; pradzieje / osada
126 Dłużyce	11/18/74-23	wczesne średniowiecze / osada
127 Dłużyce	12/19/74-23	średniowiecze / ślad osadnictwa
128 Dłużyce	13/20/74-23	średniowiecze / osada
129 Dłużyce	14/21/74-23	pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa
		średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada;
130 Dłużyce	15/22/74-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa
		średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze X-XII / osada; okres
		wpływów rzymskich / ślad osadnictwa; epoka kamienia /
131 Dłużyce	16/23/74-23	obozowisko
		wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich
132 Dłużyce	17/24/74-23	/ osada
		epoka brązu – halsztat / cmentarzysko ciałopalne; neolit / ślad
133 Jurcz	1/1/75-22	osadnictwa
134 Jurcz	2/2/75-22	późne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa

		wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / osada;
		epoka brązu / osada; epoka kamienia / ślad osadnictwa; okres
135	Jurcz	3/3/75-22 wpływów rzymskich / osada
		wczesne średniowiecze / osada; pradzieje / osada; neolit / ślad
136	Jurcz	4/4/75-22 osadnictwa; epoka kamienia – epoka brązu I / ślad osadnictwa
		epoka brązu / osada; późne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad
137	Jurcz	5/5/75-22 osadnictwa
		epoka brązu / osada; neolit / ślad osadnictwa; późne średniowiecze /
138	Jurcz	6/6/75-22 ślad osadnictwa
		późne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich / ślad
139	Jurcz	7/7/75-22 osadnictwa; późne średniowiecze / ślad osadnictwa
		pradzieje / osada; późne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje
140	Jurcz	8/8/75-22 / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich /
141	Jurcz	9/9/75-22 osada
142	Jurcz	10/10/75-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa
143	Jurcz	11/11/75-22 pradzieje / ślad osadnictwa; mezolit? / obozowisko
144	Jurcz	12/3/75-23 okres wpływów rzymskich / osada
145	Jurcz	13/4/75-23 epoka kamienia – epoka brązu I / ślad osadnictwa
146	Jurcz	14/5/75-23 późne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
147	Jurcz	15/6/75-23 późne średniowiecze / ślad osadnictwa
148	Jurcz	16/7/75-23 późne średniowiecze / ślad osadnictwa
149	Jurcz	17/8/75-23 późne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa
		wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
		osadnictwa; okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa; epoka
150	Krzyżowa	1/28/73-22 brązu / cmentarzysko szkieletowe
		późne średniowiecze XIII-XIV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa;
151	Krzyżowa	2/29/73-22 chronologia nieokreślona / osada
152	Krzyżowa	3/67/73-22 pradzieje / ślad osadnictwa
153	Krzyżowa	4/68/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
154	Krzyżowa	5/58/73-23 epoka kamienia / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
		średniowiecze IX-X / osada; laten – okres wpływów rzymskich II
155	Krzyżowa	6/59/73-23 p.n.e.-III n.e. / osada
156	Krzyżowa	6/2/74-23 wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich

		/ osada; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa
157	Krzyżowa	7/60/73-23 chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / punkt
158	Krzyżowa	8/1/74-23 osadniczy; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
159	Krzyżowa	9/3/74-23 osadnictwa okres wpływów rzymskich późny / osada; epoka kamienia / ślad
160	Krzyżowa	10/4/74-23 osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad
161	Krzyżowa	11/5/74-23 osadnictwa
162	Krzyżowa	12/6/74-23 średniowiecze / ślad osadnictwa
163	Krzyżowa	13/7/74-23 średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze X-XII / osada; okres wpływów rzymskich /
164	Krzyżowa	14/8/74-23 ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze X-XI / ślad osadnictwa; neolit / ślad
165	Lasowice	1/16/72-22 osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; mezolit / ślad
166	Lasowice	2/44/72-23 osadnictwa
167	Lasowice	3/89/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
168	Lasowice	4/90/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
169	Lasowice	5/2/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
170	Lasowice	6/3/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy
171	Lasowice	7/4/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
172	Lasowice	8/5/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / osada
173	Lasowice	9/6/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / osada późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
174	Lasowice	10/7/73-23 średniowiecze X-XI / osada; chronologia nieokreślona / osada późne średniowiecze XIV / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad
175	Lasowice	11/1/73-23 osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa pradzieje / ślad osadnictwa; epoka brązu – halsztat / cmentarzysko
176	Parszowice	1/1/74-22 ciepłopalne; epoka kamienia / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje /
177	Parszowice	2/3/74-22 osada
178	Parszowice	2/6/74-22 epoka brązu – halsztat / cmentarzysko ciepłopalne

		pradzieje / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich /
179	Parszowice	3/2/74-22 cmentarzysko szkieletowe
180	Parszowice	3/17/74-22 wczesne średniowiecze / cmentarzysko
181	Parszowice	4/8/74-22 epoka brązu – halsztat / cmentarzysko ciałopalne
182	Parszowice	5/7/74-22 epoka brązu – halsztat / cmentarzysko ciałopalne
183	Parszowice	6/29/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
184	Parszowice	7/30/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
185	Parszowice	8/31/74-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze XII-XIII / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa
186	Parszowice	9/32/74-22 osadnictwa
187	Parszowice	10/33/74-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa
188	Parszowice	11/34/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa; epoka brązu / osada
189	Parszowice	12/35/74-22 wczesne średniowiecze faza młodsza / ślad osadnictwa
190	Parszowice	13/36/74-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa
191	Parszowice	14/37/74-22 wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa
192	Parszowice	15/57/74-22 wczesne średniowiecze / osada
193	Parszowice	16/58/74-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa
194	Przychowa	1/28/72-23 okres wpływów rzymskich / cmentarzysko ciałopalne
195	Przychowa	2/14/72-22 średniowiecze / ślad osadnictwa
196	Przychowa	2/30/72-23 epoka brązu II-V – halsztat / osada późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; późne średniowiecze / osada
197	Przychowa	3/15/72-22 średniowiecze / osada
198	Przychowa	3/31/72-23 epoka brązu II-V – halsztat / cmentarzysko ciałopalne
199	Przychowa	4/29/72-23 epoka kamienia / ślad osadnictwa
200	Przychowa	5/52/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa
201	Przychowa	5/32/72-23 chronologia nieokreślona / osada
202	Przychowa	6/139/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / punkt osadniczy
203	Przychowa	6/33/72-23 osadniczy
204	Przychowa	7/34/72-23 chronologia nieokreślona / osada wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / osada
205	Przychowa	8/35/72-23 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / punkt osadniczy
206	Przychowa	9/36/72-23 osadniczy
207	Przychowa	10/37/72-23 późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy

		późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
208	Przychowa	11/38/72-23 osadnictwa
209	Przychowa	12/39/72-23 pradzieje / ślad osadnictwa
210	Przychowa	13/40/72-23 późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy
211	Przychowa	14/41/72-23 pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
212	Przychowa	15/42/72-23 osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / punkt
213	Przychowa	16/43/72-23 osadniczy
		wczesne średniowiecze / osada; okres wpływów rzymskich IV n.e. /
214	Redlice	1/32/75-22 osada
215	Redlice	2/33/75-22 neolit / ślad osadnictwa
216	Redlice	3/10/74-22 wczesne średniowiecze / osada; epoka brązu – halsztat / osada
217	Redlice	3/34/75-22 wczesne średniowiecze / osada; epoka brązu / osada
218	Redlice	4/9/74-22 wczesne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe
		wczesne średniowiecze / osada; pradzieje / ślad osadnictwa;
219	Redlice	4/35/75-22 chronologia nieokreślona / osada
220	Redlice	5/36/75-22 średniowiecze / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa
221	Redlice	6/37/75-22 średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
		wczesne średniowiecze faza starsza / osada; pradzieje / ślad
		osadnictwa; laten II-I p.n.e. / cmentarzysko ciałopalne; epoka brązu –
		halsztat / osada; epoka kamienia – epoka brązu I / osada; epoka
222	Ręszów	1/5/74-22 kamienia / ślad osadnictwa
223	Ręszów	3/17/73-22 neolit / cmentarzysko szkieletowe
		pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada;
224	Ręszów	3/18/73-22 chronologia nieokreślona / osada
225	Ręszów	4/11/73-22 wczesne średniowiecze / osada
226	Ręszów	6/13/73-22 wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada
		pradzieje / ślad osadnictwa; średniowiecze / osada; wczesne
227	Ręszów	7/14/73-22 średniowiecze / osada
		pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada;
228	Ręszów	8/12/73-22 chronologia nieokreślona / osada
229	Ręszów	9/15/73-22 neolit / osada
		wczesne średniowiecze faza starsza / osada; pradzieje / ślad
230	Ręszów	10/19/73-22 osadnictwa

		późne średniowiecze XIV-XV / osada; chronologia nieokreślona / osada; okres wpływów rzymskich – okres wędrówki ludów faza C-D
231 Ręszów	11/16/73-22	/ osada
		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa;
232 Ręszów	12/20/73-22	chronologia nieokreślona / osada; neolit – epoka brązu II / osada
233 Ręszów	12/41/73-22	późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
234 Ręszów	13/21/73-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne
		późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza młodsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; epoka
235 Ręszów	13/52/73-22	kamienia / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza
236 Ręszów	14/53/73-22	starsza / osada
237 Ręszów	15/69/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
238 Ręszów	16/112/73-22	mezolit / ślad osadnictwa; mezolit / ślad osadnictwa
239 Ręszów	17/113/73-22	epoka brązu / ślad osadnictwa; epoka brązu / nieokreślona
240 Ręszów	18/114/73-22	halsztat / ślad osadnictwa; halsztat / ślad osadnictwa
241 Ręszów	19/115/73-22	wczesne średniowiecze / nieokreślona
242 Ręszów	20/116/73-22	średniowiecze / nieokreślona
243 Ręszów	21/117/73-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko
		wczesne średniowiecze faza starsza / punkt osadniczy; pradzieje /
244 Ręszów	22/51/74-22	ślad osadnictwa
		chronologia nieokreślona / osada; późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza młodsza / ślad osadnictwa;
245 Ręszów	23/52/74-22	pradzieje / ślad osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa
		pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze XIV-XV / osada;
246 Ręszów	24/53/74-22	wczesne średniowiecze faza starsza / osada
247 Ręszów	25/54/74-22	późne średniowiecze / punkt osadniczy
		wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje /
248 Ręszów	26/55/74-22	ślad osadnictwa
249 Sitno	1/15/74-22	okres wpływów rzymskich / cmentarzysko ciałopalne
250 Sitno	2/38/74-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa
251 Sitno	3/39/74-22	pradzieje / ślad osadnictwa
252 Sitno	4/40/74-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze faza
253 Sitno	5/41/74-22	młodsza / ślad osadnictwa

		wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje /
254	Sitno	6/42/74-22 osada; chronologia nieokreślona / osada
255	Sitno	7/43/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
256	Sitno	8/44/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
257	Sitno	9/45/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
258	Sitno	10/46/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
259	Sitno	11/47/74-22 epoka kamienia / ślad osadnictwa
260	Sitno	12/48/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona / osada
261	Sitno	13/49/74-22 pradzieje / ślad osadnictwa
262	Sitno	14/50/74-22 późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / punkt osadniczy
263	Sitno	15/56/74-22 wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona
264	Turów	1/24/73-22 / cmentarzysko ciałopalne późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
265	Turów	2/22/73-22 osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
266	Turów	3/23/73-22 osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada
267	Turów	4/49/73-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
268	Turów	5/51/73-22 pradzieje / ślad osadnictwa
269	Turów	6/109/73-22 wczesne średniowiecze / grodzisko?
270	Turów	7/110/73-22 chronologia nieokreślona / nieokreślona
271	Turów	8/111/73-22 chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich / cmentarzysko
272	Tymowa	1/9/72-22 szkieletowe; chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne
273	Tymowa	2/7/72-22 neolit / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; wczesne
274	Tymowa	3/11/72-22 średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; chronologia
275	Tymowa	4/10/72-22 nieokreślona / ślad osadnictwa
276	Tymowa	5/8/72-22 wczesne średniowiecze / osada
277	Tymowa	6/6/72-22 neolit / ślad osadnictwa
278	Tymowa	7/74/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze VII-IX / osada wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa; późne
279	Tymowa	8/76/72-22 średniowiecze XIV-XV / osada

		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; chronologia
280	Tymowa	9/77/72-22 nieokreślona / ślad osadnictwa; późne średniowiecze XIV-XV / osada
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; późne średniowiecze
281	Tymowa	10/78/72-22 XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
		chronologia nieokreślona / osada; późne średniowiecze XIV-XV /
282	Tymowa	11/79/72-22 ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza
283	Tymowa	12/83/72-22 młodsza / osada; okres wpływów rzymskich późny / osada
		wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona /
284	Tymowa	13/87/72-22 ślad osadnictwa; epoka brązu / osada
285	Tymowa	14/81/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
286	Tymowa	14/88/72-22 osadnictwa
287	Tymowa	15/80/72-22 wczesne średniowiecze faza starsza / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
288	Tymowa	15/89/72-22 osadnictwa; chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa
289	Tymowa	16/84/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze faza
290	Tymowa	16/94/72-22 młodsza / ślad osadnictwa
291	Tymowa	17/92/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
		późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; średniowiecze /
		punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa; chronologia
292	Tymowa	17/95/72-22 nieokreślona / punkt osadniczy; neolit / ślad osadnictwa
293	Tymowa	18/91/72-22 chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa; neolit / ślad osadnictwa
294	Tymowa	18/96/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze faza
295	Tymowa	19/90/72-22 starsza / osada; chronologia nieokreślona / osada
296	Tymowa	19/97/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
		pradzieje / ślad osadnictwa; późne średniowiecze XIII-XIV / ślad
297	Tymowa	20/98/72-22 osadnictwa; laten II-I p.n.e. / osada
		późne średniowiecze / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa;
		chronologia nieokreślona / osada; późne średniowiecze XIV-XV /
298	Tymowa	21/99/72-22 ślad osadnictwa
		pradzieje / ślad osadnictwa; laten II-I p.n.e. / ślad osadnictwa;
299	Tymowa	22/100/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa; neolit / ślad osadnictwa; epoka kamienia

		/ ślad osadnictwa
300	Tymowa	23/102/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
301	Tymowa	24/103/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
302	Tymowa	25/104/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
303	Tymowa	26/105/72-22 średniowiecze faza młodsza / ślad osadnictwa
304	Tymowa	27/106/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
305	Tymowa	28/107/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze XII-XIII / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
306	Tymowa	29/108/72-22 osadnictwa
307	Tymowa	30/109/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
308	Tymowa	31/111/72-22 pradzieje / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / osada; okres wpływów rzymskich
309	Tymowa	32/112/72-22 późny / osada
310	Tymowa	33/115/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
311	Tymowa	34/117/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
312	Tymowa	35/118/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
313	Tymowa	37/120/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
314	Tymowa	38/122/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
315	Tymowa	39/123/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
316	Tymowa	40/124/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
317	Tymowa	41/125/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / osada
318	Tymowa	42/126/72-22 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
319	Tymowa	43/127/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa
320	Tymowa	44/128/72-22 późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / osada;
321	Tymowa	45/86/72-22 chronologia nieokreślona / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
322	Tymowa	46/149/72-22 epoka kamienia / ślad osadnictwa
323	Tymowa	47/150/72-22 epoka brązu / ślad osadnictwa
324	Tymowa	48/151/72-22 wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa
325	Tymowa	49/152/72-22 chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne?
326	Tymowa	50/48/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
327	Tymowa	51/73/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada
328	Tymowa	52/74/73-22 wczesne średniowiecze VII-IX / osada
329	Tymowa	54/76/73-22 późne średniowiecze XIV-XV / osada

330	Tymowa	55/75/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
331	Tymowa	55/77/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
332	Tymowa	56/78/73-22	osadnictwa
333	Tymowa	57/79/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
334	Tymowa	58/80/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
335	Tymowa	59/81/73-22	pradzieje / ślad osadnictwa
336	Tymowa	60/82/73-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada wczesne średniowiecze faza młodsza / osada; okres wpływów
337	Tymowa	61/83/73-22	rzymskich późny / osada
338	Tymowa	62/84/73-22	chronologia nieokreślona / osada późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa
339	Tymowa	63/85/73-22	osadnictwa
340	Tymowa	64/86/73-22	pradzieje / ślad osadnictwa średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa;
341	Tymowa	65/95/73-22	chronologia nieokreślona / punkt osadniczy; neolit / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; laten II-I p.n.e. /
342	Tymowa	66/98/73-22	osada
343	Tymowa	67/99/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa pradzieje / ślad osadnictwa; neolit / ślad osadnictwa; epoka kamienia
344	Tymowa	68/100/73-22	/ ślad osadnictwa
345	Tymowa	69/101/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
346	Tymowa	70/148/72-22	halsztat / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIII-XIV / ślad osadnictwa; okres wpływów
347	Tymowa	86/119/72-22	rzymskich późny / ślad osadnictwa
348	Wielowieś	1/24/75-22	wczesne średniowiecze XI-XII / cmentarzysko szkieletowe
349	Wielowieś	2/25/75-22	neolit / ślad osadnictwa
350	Wielowieś	3/26/75-22	późne średniowiecze / cmentarzysko szkieletowe
351	Wielowieś	4/27/75-22	wczesne średniowiecze X-XII / osada średniowiecze / osada; wczesne średniowiecze / osada; epoka
352	Wielowieś	5/28/75-22	kamienia / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze / ślad osadnictwa; średniowiecze / osada;
353	Wielowieś	6/29/75-22	pradzieje / ślad osadnictwa
354	Wielowieś	7/30/75-22	epoka kamienia / ślad osadnictwa
355	Wielowieś	8/31/75-22	średniowiecze / ślad osadnictwa

356	Zaborów	//74-23	wczesne średniowiecze / osada
357	Zaborów	1/12/75-22	późne średniowiecze / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze / osada; chronologia nieokreślona / osada;
358	Zaborów	3/46/74-23	pradzieje / osada pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze X-XI / osada; okres wpływów rzymskich / osada; chronologia nieokreślona /
359	Zaborów	4/47/74-23	osada; epoka kamienia – epoka brązu I / osada
360	Zaborów	5/1/75-23	wczesne średniowiecze / osada
361	Zaborów	6/2/75-23	późne średniowiecze / osada wczesne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
362	Zaborów	7/48/74-23	osadnictwa
363	Zaborów	8/49/74-23	średniowiecze / osada
364	Zaborów	9/50/74-23	wczesne średniowiecze X-XI / osada
365	Zaborów	10/51/74-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa
366	Zaborów	11/52/74-23	średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada
367	Zaborów	12/53/74-23	średniowiecze / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze / punkt osadniczy; chronologia nieokreślona
368	Zaborów	13/54/74-23	/ ślad osadnictwa; pradzieje / ślad osadnictwa wczesne średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
369	Zaborów	14/55/74-23	osadnictwa
370	Zaborów	15/56/74-23	średniowiecze / punkt osadniczy; pradzieje / ślad osadnictwa średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada;
371	Zaborów	16/57/74-23	okres wpływów rzymskich / osada; pradzieje / osada średniowiecze / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada;
372	Zaborów	17/58/74-23	okres wpływów rzymskich / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
373	Zaborów	18/63/74-23	epoka brązu / nieokreślona epoka brązu IV-V – halsztat / cmentarzysko ciałopalne; laten / ślad
374	Ścinawa	1/30/73-22	osadnictwa
375	Ścinawa	2/27/73-23	wczesne średniowiecze / osada
376	Ścinawa	3/28/73-23	epoka kamienia / osada późne średniowiecze XIV / ślad osadnictwa; epoka brązu II-V / ślad
377	Ścinawa	4/8/73-23	osadnictwa
378	Ścinawa	5/9/73-23	epoka brązu II-V – halsztat / ślad osadnictwa
379	Ścinawa	6/10/73-23	epoka brązu II-V – halsztat / cmentarzysko ciałopalne
380	Ścinawa	7/11/73-23	okres wpływów rzymskich / cmentarzysko ciałopalne

381	Ścinawa	8/12/73-23	okres wpływów rzymskich / ślad osadnictwa
382	Ścinawa	9/13/73-23	epoka kamienia / cmentarzysko szkieletowe okres wpływów rzymskich III n.e. / cmentarzysko ciałopalne; epoka
383	Ścinawa	10/14/73-23	brązu II-V – halsztat / cmentarzysko ciałopalne
384	Ścinawa	11/29/73-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa
385	Ścinawa	12/15/73-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze X-XI /
386	Ścinawa	13/16/73-23	osada; epoka brązu II-V – halsztat / osada
387	Ścinawa	14/17/73-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa;
388	Ścinawa	15/34/73-22	wczesne średniowiecze / osada
389	Ścinawa	16/18/73-23	późne średniowiecze / osada
390	Ścinawa	17/31/73-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa; neolit / ślad osadnictwa okres wpływów rzymskich / osada; epoka brązu – halsztat / osada;
391	Ścinawa	18/19/73-23	epoka kamienia / osada
392	Ścinawa	19/20/73-23	wczesne średniowiecze / osada
393	Ścinawa	20/21/73-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa
394	Ścinawa	21/22/73-23	epoka kamienia / ślad osadnictwa późne średniowiecze / ślad osadnictwa; chronologia nieokreślona /
395	Ścinawa	22/32/73-23	cmentarzysko ciałopalne
396	Ścinawa	23/23/73-23	późne średniowiecze / ślad osadnictwa
397	Ścinawa	24/24/73-23	późne średniowiecze / osada
398	Ścinawa	25/25/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada
399	Ścinawa	26/26/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa
400	Ścinawa	27/31/73-22	neolit / ślad osadnictwa
401	Ścinawa	28/32/73-22	chronologia nieokreślona / cmentarzysko ciałopalne
402	Ścinawa	28/121/73-22	chronologia nieokreślona / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze IX-X /
403	Ścinawa	29/33/73-22	osada
404	Ścinawa	30/64/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada
405	Ścinawa	31/65/73-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada późne średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze XI-XIII
406	Ścinawa	32/66/73-22	/ osada; pradzieje / ślad osadnictwa; mezolit / ślad osadnictwa
407	Ścinawa	33/70/73-22	późne średniowiecze XIV-XV / osada
408	Ścinawa	34/71/73-22	późne średniowiecze XIII-XIV / osada; pradzieje / ślad osadnictwa

409	Ścinawa	35/118/73-22	paleolit / ślad osadnictwa
410	Ścinawa	36/119/73-22	neolit / ślad osadnictwa
411	Ścinawa	37/120/73-22	epoka brązu / nieokreślona
412	Ścinawa	39/122/73-22	wczesne średniowiecze / nieokreślona
413	Ścinawa	40/123/73-22	średniowiecze / nieokreślona
414	Ścinawa	41/124/73-22	chronologia nieokreślona / nieokreślona
415	Ścinawa	42/125/73-22	okres nowożytny 1618-1740 / skarb okres wpływów rzymskich / cmentarzysko ciałopalne; późne
416	Ścinawa	43/33/73-23	średniowiecze XIV-XV / osada; wczesne średniowiecze IX-X / osada epoka brązu II-V – halsztat / osada; późne średniowiecze XIV-XV /
417	Ścinawa	44/34/73-23	osada; pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / osada późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; chronologia
418	Ścinawa	45/35/73-23	nieokreślona / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
419	Ścinawa	46/36/73-23	osadnictwa
420	Ścinawa	47/37/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada
421	Ścinawa	48/38/73-23	pradzieje / ślad osadnictwa
422	Ścinawa	49/39/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
423	Ścinawa	50/40/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; chronologia
424	Ścinawa	51/41/73-23	nieokreślona / ślad osadnictwa późne średniowiecze XIII-XIV / osada; chronologia nieokreślona /
425	Ścinawa	52/42/73-23	osada
426	Ścinawa	53/43/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy
427	Ścinawa	54/44/73-23	późne średniowiecze XIV / osada
428	Ścinawa	55/45/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne
429	Ścinawa	56/46/73-23	średniowiecze IX-XI / osada
430	Ścinawa	57/47/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada wczesne średniowiecze IX-X / ślad osadnictwa; chronologia
431	Ścinawa	58/48/73-23	nieokreślona / osada późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; pradzieje / ślad
432	Ścinawa	59/49/73-23	osadnictwa
433	Ścinawa	60/50/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / osada
434	Ścinawa	61/51/73-23	późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa; wczesne

		średniowiecze / osada
435	Ścinawa	62/52/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
436	Ścinawa	63/53/73-23 pradzieje / ślad osadnictwa
		późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
437	Ścinawa	64/54/73-23 osadnictwa
438	Ścinawa	65/55/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / ślad osadnictwa
439	Ścinawa	66/56/73-23 późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy
		późne średniowiecze XIV-XV / punkt osadniczy; pradzieje / ślad
440	Ścinawa	67/57/73-23 osadnictwa
		pradzieje / ślad osadnictwa; wczesne średniowiecze / ślad
441	Ścinawa	68/59/74-23 osadnictwa; epoka kamienia / ślad osadnictwa

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Do najcenniejszych zabytków ruchomych należy wyposażenie kościołów. Szczegóły na temat zabytków ruchomych z terenu gminy uzyskać można w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

W związku z faktem zachowania wielu układów ruralistycznych te elementy krajobrazu kulturowego są cennym przykładem zachowania dziedzictwa niematerialnego.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania obiektów zabytkowych oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Ścinawa. Stanowi ona podstawę dla celów strategicznych wymienionych w rozdziale 8.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie gminy nad rzeką Odrą, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki, • Potencjał turystyki jednodniowej i weekendowej, • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna w postaci głównych szlaków transportowych przebiegających przez Gminę, • Bliskość siedziby powiatu – Lubina, • Bliskość siedziby województwa – Wrocławia, • Interesujące obiekty zabytkowe – pałace, kościoły, dwory, • Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci założeń dworsko- parkowych, • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie, • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej, • Zachowane elementy układu urbanistycznego Ścinawy, • Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych, • Korzystna lokalizacja Ścinawy w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością, • Historyczne układy ruralistyczne stanowiące element dziedzictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych będących w posiadaniu osób fizycznych, • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych, w szczególności właścicieli obiektów niewpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego, • Postępująca utrata walorów zabytkowych części obiektów wpisanych do GEZ, • Niejednorodność przestrzenna Ścinawy związana ze zniszczeniami powojennymi, • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, • Brak punktów informacji turystycznej, • Niezbyt duża lesistość Gminy, • Problemy komunikacyjne nasilające się w okresie wzmożonego ruchu, • Intensywny ruch samochodowy związany z korytarzem transportowym i rozwijającym się osadnictwem, • Degradacja elementów historycznych

<p>niematerialnego,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obecność szlaków turystycznych, • Obecność obszarów chronionej przyrody, • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne, • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu, • Udział Gminy w wojewódzkich programach rewitalizacji. 	<p>układów przestrzennych przez lokalizację nowej zabudowy,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Problematiczne sąsiedztwo Okręgu Miedziowego, • Niewykorzystany potencjał szlaku wodnego Odry.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków, • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków, • Rozwój turystyki jednodniowej oraz weekendowej, • Rozwój usług turystycznych związanych z nadodrzańskim położeniem, • Powstawanie i rozwój nowych form rozwoju turystycznego związanych z szerszą promocją walorów kulturowych Gminy, • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy, • Wzrastająca świadomość mieszkańców 	<ul style="list-style-type: none"> • Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru, • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych, • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych, • Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska, • Zwiększony ruch turystyczny

<p>w zakresie poprawy estetyki budynków,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne, • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby, • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym, • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa obejmująca wspólne projekty, konkursy z partnerami krajowymi i zagranicznymi, • Powstawanie i dalszy rozwój organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego, • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej zabytków, • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Dolnośląskiego. 	<p>powodujący degradację substancji zabytkowej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów oraz działalnością KGHMu, • Zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia, • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej, w tym brak wsparcia finansowego w zakresie obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków, • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych, • Akty wandalizmu.
---	--

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych,

takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy.

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH

Cel szczegółowy I.1 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków,
2. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy,
3. Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków,
4. Rewaloryzacja zabytkowego centrum Ścinawy, realizowana w ramach projektu rewitalizacji Rynku oraz przyległych ulic
5. Oświetlenie murów miejskich w Ścinawie
6. Odrestaurowanie fragmentu ogrodzenia/muru na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego (ob. parku) w Ścinawie
7. Rewaloryzacja wiatraka w Buszkowicach
8. Remont zabezpieczający konstrukcję dworu w Zaborowie, w tym również podmurowanie pilastrów i ich konserwację poprzez:
  - Wykonanie dokumentacji fotograficznej przed przystąpieniem do prac konserwatorskich.
  - Oczyszczenie obiektu z roślin: krzewów, drzew, usunięcie korzeni.
  - Odpylenie powierzchni sprężonym powietrzem oraz doczyszczenie powierzchni pędzlem z odpowiednim włosiem.
  - Impregnacja wewnętrznej struktury kamienia.
  - Wykonanie pełnej dokumentacji opisowej oraz fotograficznej po zakończonych pracach konserwatorskich.

Cel szczegółowy I.2 Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy,

2. Odpowiednie działania planistyczne mające na celu zachowanie układu urbanistycznego Ścinawy oraz układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości,
3. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni, stanowiącej krajobraz kulturowy,
4. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci,
5. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków, m.in. poprzez inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.,
6. Działania związane z zachowaniem stanowisk archeologicznych z terenu gminy ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk o własnej formie krajobrazowej.

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom oraz dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich),
2. Kontynuacja i przestrzeganie regulacji przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków zawartych w uchwale, o której mowa w art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na podstawie odpowiedniej uchwały Rady Miejskiej,
3. Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym Programem Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,

2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby ze szczególnym uwzględnieniem drogi wodnej Odry,
3. Postawienie na innowacyjność projektów w celu pozyskiwania dodatkowych środków unijnych,
4. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym.

Cel szczegółowy II.2 Przystosowanie obiektów dziedzictwa kulturowego dla potrzeb turystyki weekendowej i jednodniowej

Działania:

1. Opracowanie strategii promocji i rozwoju turystyki w celu wyznaczenia kierunków działań gminy,
2. Utworzenie punktów informacji turystycznej,
3. Promocja walorów turystycznych gminy w sąsiednich dużych miastach – Wrocławiu, Lubinie i Legnicy,
4. Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji celów promocyjnych,
5. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków,
6. Utworzenie zaplecza noclegowego.

Cel szczegółowy II.3 Działania rewitalizacyjne na terenie zabytkowego układu urbanistycznego Ścinawy

Działania:

1. Opracowanie gminnego programu rewitalizacji w celu wyznaczenia najważniejszych kierunków rewitalizacji obiektu,
2. Prowadzenie najpilniejszych prac remontowych, dofinansowanych ze środków budżetowych, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
3. Pozyskiwanie środków zewnętrznych na działania rewaloryzacyjne,

Cel szczegółowy II.4 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskich itp.,
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom,
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych,
4. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym,
5. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych,
6. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy II.5 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury,
2. Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego.

Cel szczegółowy II.6 Pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury),
2. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań),
3. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym (rzemiośle, tradycji, języku),
4. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i Internetu.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Ścinawa powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Ścinawa zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Miejski w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków wpisanych do rejestru zabytków, jak i będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi).

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale

systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Kwestię finansowania określa art. 71 pkt. 2 w/w Ustawy.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów

i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania,
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków),
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r., 1446, z późn. zm.),

4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. o dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie,
2. w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych,
3. o dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego roku. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł,
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej,
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych,
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Szczegółowe wskazanie nakładów, które mogą być objęte dotacją na prace konserwatorskie zawarte są w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

b. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań

w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równolegle działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych,
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt,
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury,

- 2) państwowe instytucje kultury,
- 3) organizacje pozarządowe,
- 4) publiczne uczelnie akademickie,
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie,
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania,
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu,
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9.

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:
  - wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
  - autorów tekstów i opracowań,

- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne

źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej,
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych,
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko,
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury,
- 2) państwowe instytucje kultury,
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury,

- 4) organizacje pozarządowe,
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł - w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu,
- 2) 300 000 zł - w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł,
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego,
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego,
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym

możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg),

- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia,
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz,
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych,
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego,
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne,
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie,
- urządzenia biurowe,
- meble,
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem,
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny,
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-

kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.),

- środki transportu służące działalności kulturalnej,
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej,
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia,
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji
- koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu priorytetu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne i I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych

przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa. Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANÝCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków,
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego,
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77

ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2020. poz. 282),

- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
  - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
  - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na

zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020 .713) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO NA LATA 2014-2020

W ramach RPO mogą być realizowane projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego poprzez Oś Priorytetową 4 - Środowisko i Zasoby, gdzie znajduje się Priorytet inwestycyjny 4.3 Dziedzictwo kulturowe.

Dofinansowanie otrzymają przedsięwzięcia dotyczące ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, inwestycje dotyczące udostępniania materialnego dziedzictwa kulturowego regionu zwiększające udział mieszkańców regionu i turystów w wybranych obszarach kultury.

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- administracja rządowa,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe, w tym regionalne i lokalne organizacje turystyczne,
- LGD,
- przedsiębiorcy,
- instytucje kultury: samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego,
- szkoły wyższe, ich związki i porozumienia, szkoły artystyczne.

Należy też wspomnieć o tym, że w ramach RPO przeznaczone będą środki na działania rewitalizacyjne, które również mogą obejmować inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa

uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawierane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy

dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY ŚCINAWA

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Ścinawa jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Ścinawa oraz sporą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Ścinawa, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich

walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.